

FELLES MÅRKEDET
OG NORGES
FRIHET

150
Spørsmål
og svar

dr philos
ARILD
HAALAND

Denne brosjyre er utgitt av *Aksjon mot norsk medlemskap i Fellesmarkedet*, Bergen avdeling.

Avdelingen blir støttet av: Fiskeridirektør *Klaus Sunnanå*, professor i historie *Knut Mykland*, komponisten *Harald Sæverud*, teatersjef *Bjarne Andersen*, redaktør *Arthur Berg*.

Avdelingen begynte sitt arbeide ca. 15. oktober 1961, tre uker før saken skulle vært oppe i Stortinget.

Innsatsen har bestått i:

en landsomfattende *annonsekampanje* med slagord, bokannonser og argumenterende tekster,

spredning av 83.000 *plakater* til et landsomfattende nett av ca. 500 frivillige kontakter.

opplysningsforedrag og tallrike *avisinnlegg*, tildels på landsomfattende basis, idet vi har vært spesielt oppmerksom på avisene utenfor Oslo.

utgivelse av 2 *brosjyrer*.

Vårt *budsjett* er som følger:

Annonser opp til 1.1.62	kr. 13.600.—
Annonser opp til 15.2.62	» 10.750.—
plakater og utsendelse	» 12.400.—
brosjyrer Sunnanå, Haaland, trykt i 10.000 eks. hver	» 7.500.—
planlagte annonser frem til 15.3.62	» 15.750.—
Tilsammen	<u>kr. 60.000.—</u>

salg brosjyrer?	» 10.000.—
garantert av avdelingen	» 12.000.—
Vi trenger	» 38.000.—

Alle bidrag kan innbetales til NEI-fondet. *Postgiro 708 20.*

Fellesmarkedet og Norges frihet

AV ARILD HAALAND

Det Europeiske Økonomiske Fellesskap betyr et tidevende også for Norge. Fellesskapet omfatter de seks landene Tyskland, Frankrike, Italia, Belgia, Nederland og Luxembourg. En rekke andre stater har søkt om å få bli med, som medlemmer eller assosierte. Spørsmålet om norsk deltakelse er en av de største saker som har vært oppe for vårt folk. Som ledd i protesten mot fullt medlemskap er der kommet to større innlegg: Dosent Leif Johansen: «Norge og Fellesmarkedet», og helsedirektør Karl Evang: «Fellesmarkedet». Begge disse behandler noen av de mest vesentlige sider av emnet, og er til salgs i alle bokhandler og i kioskene. Det følgende innlegg er ment dels som en supplering av de to foregående og dels som en hending støtte for folk som skal utarbeide foredrag eller delta i diskusjoner. Innlegget søker å få med storparten av de spørsmål som har vært berørt. Det tar sikte på å vise bredden i argumentene, mer enn på å innføre avgjørende nye synspunkt. Innlegget er først og fremst politisk, og henvender seg til den interesserte almenhet i aller videste forstand. Det sier seg selv at formen ikke tillater mange av de forbehold, presiseringer og henvisninger som ellers kunne vært ønskelig.

Et stikkordregister er anbrakt bak i boken.

150 spørsmål og svar.

«Brødretomten» 15.2 1962

INNHOLD:

I. Saksbehandling og forbehold	3
II. Noen spørsmål om utenrikspolitikk	7
III. Fellesnorske betenkeligheter	12
IV. Følgene for vår velferdspolitikk	20
V. Økonomiske argumenter	28
VI. Hvilke standpunkter bør vi samles om?	41
VII. Noen supplerende spørsmål	44

Distribueres gjennom Narvesen og Boksentralen

Trykt i Døves Trykkeri A.s — Bergen.

I. Innledning

1. Er der betenkeligheter ved selve saksbehandlingen?

Ja, meget store. Behandlingsmåten her i Norge har vært til det ytterste foruroligende. Statsminister Gerhardsen har uttalt at han ikke vil ta det historiske ansvar for et norsk medlemskap med mindre der står et noenlunde enig folk bak saken. Samtidig er det bare de aller færreste som er klar over at regjeringen likevel har forpliktet seg til å innlede forhandlinger med utgangspunkt i en søknad om medlemskap eller assosiering, og at dette skjedde allerede gjennom EFTA-regjeringenes felleserklæring den 31. juli i fjor. Her heter det bl. a.:

«Medlemmene av EFTA anser det som en plikt for alle som saken angår, ikke å la denne nye anledning gå fra seg . . . . . Alle EFTAs medlemsland erklærer at de har til hensikt å undersøke med det Europeiske Økonomiske Fellesskap de metoder hvorved alle medlemmer av EFTA sammen kan ta del i et marked omfattende omkring 300 millioner mennesker».

Til tross for at alle er enige om at dette spørsmål er av altoverragende betydning, ble det likevel holdt nesten helt utenfor Stortingsvalget i høst. Meningen var at spørsmålet om norsk søknad skulle vært avgjort allerede i november 1961, uten at folket var blitt spurt. Hele denne side av saken har vært ytterst betenkelig fra et demokratisk synspunkt.

2. Er dette det eneste?

Nei. Disse betenkeligheter er blitt forsterket ved at vi helt siden i høst gang på gang har opplevd at utenlandske politikere, byråkrater eller iakttakere har uttalt seg kategorisk om at Norge ville komme til å søke medlemskap før jul. Dette skjedde lenge før spørsmålet overhodet hadde vært oppe her hjemme. Slike uttalelser falt fra både den danske handelsminister og generalsekretæren i EFTA. Det siste eksempel er Paul-Henri Spaak som den 25. januar i år uttalte sin glede over at Norge ønsker å bli med! Denne uttalelse falt i et møte på Kontinentet, og til tross for at saken kommer opp for Stortinget først ut i mars måned. Toppen ble nådd da Europarådet i siste øyeblikk ble hindret i å vedta en uttalelse til Norge om å ta saken opp til avgjørelse uten ytterligere forsinkelser! Hva slags inntrykk de norske forhandlere og politikere må ha gitt utlandet for at en slik tone skal bli brukt, kan man bare gjette seg til. Men resultatet er forstemmende og vitner om en vidtgående nasjonal opp-løsning.

3. Er spørsmålet for innviklet til at folket kan ta standpunkt?

Nei, på ingen måte. Hvis spørsmålet er for innviklet for dem som *ikke* er på Stortinget, er det for innviklet også for dem som er der! Stortingsmennene er nettopp et representativt utvalg av det norske folk. Det er riktig nok at spørsmålet omfatter en mengde underspørsmål, men ingen av disse er mer kompliserte enn at den interesserte velger kan ta standpunkt til dem, så snart de blir ordentlig fremlagt. Det er styresmaktene selv som har forsømt å la spørsmålet utrede så klart og fyldig at velgerne har fått et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag. Istedetfor nøytrale utredninger har regjeringen gitt oss partsinnlegg og ensidige informasjoner, mens andre sider av saken er blitt forsømt. Dette viser at heller ikke ledelsen selv overskuer problemene i deres fulle sammenheng.

4. Har saken slik hast at den må avgjøres med en gang?

Ja, så er sagt, men det holder ikke. Gang på gang ble det hevdet at vi måtte søke før jul for at Norge skulle få innflytelse på utformingen av politikken. Likeveler saken stadig blitt utsatt uten at det har medført noen ulykker. Danmark og en del andre land som søkte sist sommer, har ennå ikke kommet opp til skikkelig behandling, og har ingen innflytelse fått på de forhandlinger som ellers pågår innenfor Fellesskapet, f. eks. når det gjelder jordbrukspolitikken. Danmark får ikke en gang ha en observatør under de kommende jordbruksforhandlinger med England. Tyrkia har sendt inn en søknad for to år siden, uten at den ennå er kommet til behandling.

5. Er det nytteløst å kjempe mot?

Nei, det nytter! Etter planen skulle søknaden vært avgjort av Stortinget i midten av november. Så kom de første sterke protester og melding om at den først skulle opp den 8. desember. Deretter ble den utsatt til begynnelsen av nyåret, og så endelig ble det nevnt en frist på 15. februar. Denne fristen gjelder uttalelsene fra de politiske grunnorganisasjoner. Selve Stortingsbehandlingen kan først komme noen uker senere. Alle disse utsettelse viser at det nytter.

6. Hvorfor er det så viktig å få hoveddebatten før søknaden blir sendt?

I det øyeblikk en søknad blir sendt, er spørsmålet allerede halvt avgjort! For hvis det etter innfløkte og langvarige forhandlinger skulle lykkes å nå frem til et forslag som ser akseptabelt ut i første omgang, vil det være meget vanskelig å få noen endringer i dette opplegg etterpå. Det vil også være meget vanskelig for Stortinget å forkaste en ordning som er nådd etter årelange forhandlinger. Hvis noen andre etterpå vil gå imot det fremlagte forslag, vil de sannsynligvis få det svar at Norge har akseptert medlemskapet i prinsippet, allerede ved å søke om å få bli med! En slik to-leddet fremgangsmåte har vært fulgt ved flere anledninger. Ikke la oss bli lurt en gang til.

7. Er vi motstandere også av selve Fellesskapet?

Nei, hvorfor det? Man kan godt være betenkt over fullt norsk medlemskap, og likvel synes at Fellesskapet representerer noe verdifullt. Fellesskapet vil redusere

krigsfaren mellom Tyskland og Frankrike, og det vil styrke det europeiske fastland overfor Sovjet. Alt dette er utmerket. Det er urimelig at fastlandet med sine 200 millioner innbyggere skal stå helt maktesløst overfor et Sovjet som ikke er stort større. Men alt dette betyr ikke at det uten videre er godt at også Norge går helt opp i Fellesskapet. Der kan være mange forhold som skaper betenkeligheter i vår spesielle situasjon.

8. Hvilke forhold er dette?

Det viktigste av dem er følgende: Fellesskapet tar sikte på en stadig mer omfattende sammenvoksing, og på fri bevegelighet for befolkningen innenfor hele området. Hvilke risikoer dette vil innebære for de enkelte land, er avhengig av deres størrelse og språklige eller kulturelle tilknytning. For stormaktene er faren lik null: For de er store nok til å dominere bildet. For land som Sveits, Belgia, Østerrike, Luxembourg, og til dels Holland er faren forholdsvis liten, for språklig og kulturelt tilhører de allerede på forhånd en av de større og toneangivende kulturer. For Norden derimot kan faren bli stor, for vi er en tallmessig liten gruppe, som står språklig og kulturelt isolert. Og faren blir aller størst for oss i Norge, siden vi som folk blir det minste av alle dem som er mest utsatt. I den gjensidige utveksling mellom et Fellesskap på 300 millioner mennesker og et Norge med 3 millioner, skal der ikke så store forskyvninger til for at vår nasjonale egenart skal miste sitt grunnlag og gradvis gå i oppløsning. — Det vil ikke skje over de første ti eller tyve år. Men hva med en generasjon eller to fremover i tiden?

9. Mener vi at norsk kultur er overlegen alle andre?

Nei, på ingen måte! Vi er ikke sjåvinister. Derimot mener vi at trofasthet mot vår egen bakgrunn, enten den er imponerende eller ikke, er en viktig forutsetning for et verdifullt og innholdsrikt liv. Et folk som i utrengsmål setter sin egenart og selvstendighet på spill, viser en foraktelig innstilling, og vil gå undergangen i møte.

10. Er vi tilhengere av økonomisk proteksjonisme og isolasjon?

Nei. Vi er enige i at tollsrankene bør bort, og vi er innstillet på å forhandle med Fellesskapet om en gjensidig reduksjon. Men vi mener det er viktig å beholde en viss kontroll, også i fremtiden, ikke minst av omsyn til vårt jordbruk i landets utsatte stilling. Og dessuten er vi motstandere av at de ytre tollmurer skal heves. Fellesskapet betyr nemlig en heving av tollene vår utad, og er altså like mye proteksjonistisk som det er frihandelsvennlig. Et viktig trekk er at der skal trekkes nye, høye grenser mot dem som ikke vil være med på øyeblikkets tysk- og fransk-dominerte politikk. Men også denne siste stiller vi oss skeptiske til.

11. Er der militære sikkerhetsgrunner for å gå med i Fellesskapet?

Dette er det viktigste synspunkt for mange. De ser Fellesskapet som en ny front mot Sovjet, og mener at vi bør gå med av omsyn til vår nasjonale sikkerhet. Men heller ikke dette argumentet holder. For det første vil det europeiske fastland bli

sterkt nok selv om 3—4 millioner nordmenn står utenfor. For det annet har vi allerede trygget vår egen militære sikkerhet ved å gå med i NATO. Der følger derfor ingen ny sikkerhet med Fellesskapet, men bare en ytterligere oppgivelse av vår mulighet for selv å bestemme detaljene i den vei vi vil gå.

12. Men er det ikke umoralsk å ville stå utenfor?

Nei, hvorfor det? Hvis krigstruslene i Europa skyldtes Norge, og vi likevel ville la de andre slåss mens vi selv holdt oss utenfor, ville dette vært umoralsk. Men etter som krigstruslene bunner i et sammenstøt mellom ettervirkningene av tysk politikk under Hitler og russisk politikk under Stalin, er det ingenting galt i om enkelte nasjoner heller søker å beholde hodet kaldt, og stå utenfor for slik å tale fornuftens og besinnelsens sak. I en opphisset verden, hvor ødeleggelsesmidlene er så drastiske som de nå er blitt, blir ingenting bedre av at alle lar seg rive med. Tvertimot er det en fordel for verden som helhet, jo flere som erklærer at de står utenfor de enkelte strids-spørsmål, til fordel for de fellesmenneskelige interesser som er større enn alle våre forbigående uoverensstemmelser.

13. Bør ikke Norge bli med for å styrke den sosialistiske, demokratiske og fredelige fløy på Kontinentet?

Dette er et av de viktigste argumenter, men innvendingen ligger for hånden: Vi overvurderer vår egen betydning:

For det første står de sosialistiske partiene så svakt på Kontinentet og i England, at der ikke fins utsikt til noe samlet flertall selv om Norden kommer med.

For det annet er selve de sosialistiske og demokratiske synspunkt forlenget representert av dyktige talsmenn i Frankrike og Tyskland. Det disse ikke klarer selv, vil heller ikke de nordiske politikere klare.

For det tredje vil de enkelte land stå nokså maktesløse overfor de rent antidemokratiske utviklinger i de andre deltakerland. Det ser vi best overfor Frankrike i dag.

For det fjerde er militærvesenet ennå ikke smeltet sammen. Den mer pasifiserende innflytelse vi ønsker å utøve, kan vi derfor fremme bedre innenfor NATO, enn innenfor Fellesskapet.

Kort sagt: Medlemskap i Fellesskapet betyr at vi oppgir muligheten for å kunne føre en uavkortet, demokratisk velferdspolitikkk innenfor vårt eget land — mot til gjengjeld å gå opp i en større enhet hvor disse verdier kommer i avgjort mindretall! På samme vis avskjærer vi oss fra muligheten for å kunne hevde disse verdier som selvstendig nasjon innenfor de internasjonale organisasjoner hvor vi deltar! For noe slikt vil bli konsekvensen over lang sikt!

14. Hvor mange slags interesser blir berørt av norsk medlemskap?

Der er fire hovedinteresser som blir berørt. For det første en rekke fellesmenneskelige interesser knyttet til den utenrikspolitiske situasjon. For det annet en rekke fellesnorske interesser av ikke-økonomisk natur, f. eks. sjølberging, nasjonal selvstendighet, folkets deltakelse i de politiske avgjørelser, etc. For det tredje visse sosiale utjevningsinteresser, i og med at lønsmottakerne og de besiddende klasser synes å ha sterkt atskilte interesser i dette spørsmål. Og endelig visse rent økonomiske interesser som hittil har vært sterkt overvurdert.

II. Noen spørsmål om utenrikspolitikk

15. Er Fellesskapet uttrykk for sann internasjonalisme, og all motstand forstøttet nasjonalisme?

Nei, det er å stille tingene på hodet! Det dypere innhold i europeisk internasjonalisme har alltid vært at man ikke skal la seg forblinde av de kunstige motsetninger som så lett kan lede til krig mellom folkene. Denne internasjonalisme søkte man spesielt å gjøre gjeldende i det spente forhold nasjonene imellom, f. eks. mellom Frankrike og Tyskland, eller Russland og England.

I dag vet vi at den truende krigsfare ikke lenger foreligger på disse gamle områder men først og fremst mellom det kommunistiske Øst-Europa og det kapitalistiske Vest-Europa, pluss USA.

Forsåvidt som internasjonalismens hovedformål er å motarbeide krigerske innstillinger, og ødeleggende motsetninger, har den følgelig sin viktigste oppgave i dagens situasjon *ikke* i forholdet mellom Tyskland og Frankrike, men i forholdet mellom Øst og Vest. Det er *her* kreftene må settes inn, dersom man vil vise en internasjonal holdning som betyr noe. Federalistorganet «En Verden» har gitt uttrykk for sterke betenkeligheter overfor Fellesskapet ut fra et liknende syn på farene ved en forsterket maktpolitikk.

16. Viser dette at motstanderne av Fellesmarkedet er kommunister?

For noe tøv! — Man må sondre mellom to holdninger til striden mellom Øst og Vest. På den ene side har vi dem som mener at ihvertfall én av partene har avgjort rett, og bør få ubetinget støtte. Disse uforsnlige typer er det viktigste grunnlag for motsetningene, og utgjøres av det store flertall både i øst og i vest. Den eneste forskjell mellom disse to grupper når det gjelder krigerskhet er at hver av dem er like hellig overbevist om at det er akkurat deres egen side som representerer alt det gode og verdifulle, og den annen part alt det slette.

På den annen side har vi slike mennesker som mener at spørsmålet om hvilken av partene som har rett, er mindre viktig enn de felles farer som oppstår dersom de ryker i hårene på hverandre. Siden vi i etterkrigstiden har fått både atom- og vannstoffbomber, er disse farer blitt overhengende. Derfor er det i våre dager blitt langt viktigere at menneskene motarbeider selve krigstruselen, enn at de stiller seg på den ene eller andre siden av frontlinjen, og setter alt inn på å utbygge denne enda mere enn før.

Det er for det meste mennesker med denne andre innstilling som har ledet motstanden mot Fellesmarkedet i Norge. — Kommunistene er mennesker som ønsker at det russiske systemet skal seire. De fleste motstandere av Fellesskapet er mennesker som tvertimot mener at det er farlig å være så altfor opptatt av hvilken av partene som skal seire, og at man istedet bør være opptatt av en eneste ting: Å føre en politikk som minsker farene for et sammenstøt.

17. Men er ikke blokkpolitikken vår eneste sikkerhet?

I hele etterkrigstiden har Vestens sikkerhet ligget mindre i vår blokkpolitikk, enn i USAs militære styrke. Både Finland og Jugoslavia har stått utenfor blokkene, og har likvel fått leve forholdsvis uantastet, over de siste 10 år.

Blokkpolitikken omfatter ikke bare det nødvendige, rent militære samarbeide, men også hele den uforsonlige innstilling som kommer til uttrykk gjennom betegnelsen «kald krig». Dette innslag i blokkpolitikken viser at de former for samarbeid vi her står overfor, så langt fra å representere noen form for internasjonalisme, bare representerer den klassiske nasjonalistiske opphisselse overført på våre dagers utvidete organisasjonsgrunnlag. Forbedrete kommunikasjoner og et stadig mer utvidet samarbeid har gjort de tradisjonelle nasjonalstater for små. Den klassiske nasjonalisme er derfor blitt avløst av en blokknasjonalisme.

Det Europeiske Fellesskap er uttrykk for hvor langt de blokknasjonalistiske krefter nå er kommet. Men disse krefter er i seg selv akkurat like farlige som den tradisjonelle nasjonalisme. Derfor er det en umåtelig tilsnikelse når enkelte har søkt å få folk til å tro at Fellesskapstanken er uttrykk for en internasjonal innstilling, mens motstanderne er en slags etterliggende nasjonalister. All dyptgående internasjonalisme må i dag gå langt ut over blokktenkningens trange grenser.

18. Følger der spesielle farer på grunn av av Tysklands sterke stilling?

Ja. — For det første har Tyskland sine store uløste problemer etter Hitlers tapte overfallskrig mot Sovjet. Disse problemer består i Berlin-spørsmålet, Tysklands oppdelthet og endelig i de store landavståelser til Polen. Alt dette skaper et nesten uløselig motsetningsforhold overfor Sovjet. For det annet er tysk utenrikspolitikk fortsatt dominert av tradisjonene fra før nederlaget i 1945. I slutten av november 1952 innrømmet Adenauer at 2/3 av alle tyske diplomater i høyere stilling hadde vært aktive under Hitlertiden. For det tredje vil dette lettantennelige Tysklands stilling bli styrket ved at Fellesmarkedet skaffer det en rekke nære allierte, og resulterer i raskere økonomisk vekst i første omgang.

Alt dette medfører at der skapes økende fare for tysk pågang overfor Sovjet. Krigsfaren i forbindelse med det tyske problem er en av de alvorligste vi har. Den blir styrket gjennom alt som styrker Tyskland, og kan bli akutt dersom det så etterpå skulle inntreffe et økonomisk tilbakeslag. Allerede nå står Tyskland i ferd med å fordoble sitt militærbudsjett og forlanger atomvåpen gjennom NATO. Medlemskap i Fellesmarkedet trekker Norge enda sterkere med i disse farer enn før.

19. Viser ikke dette at vi nettopp bør bli med for å virke bremsende?

Nei, dette spørsmål har vi allerede vært inne på: Bremsvirkningen blir liten, og kan like godt utøves annetsted. Andre omsyn veier derfor tyngre enn dette.

20. Vil ikke England kunne virke bremsende på Tyskland?

Jo, utvilsomt. Det vil bli et mer balansert Fellesskap når England kommer med. Men vi har likevel gang på gang sett hvor lett det har vært å lage opphissete situasjoner omkring Berlin, allerede før Fellesskapet, og også i land utenfor Tyskland. Under enhver omstendighet blir engelsk medlemskap ikke noe avgjørende argument for at Norge bør bli med ut fra disse rent *politiske* synspunkt. For den forsterkede, beroligende innflytelse Norge kan utøve sammen med England, kan vi like godt utøve innenfor NATOs ramme. Dette gjelder spesielt hvis både Norge og Sverige blir stående utenfor Fellesskapet. Derigjennom kan Norden bli stående som en ekstra besinnelsens røst når det gjelder politikken overfor øst, og med vår egen plattform.

21. Er et mest mulig nøytralt Norden en fordel?

Det avhenger selvfølgelig av hvilke verdier man er interessert i. Men under enhver omstendighet er de direkte styrkebidrag Norden kan gi, for små til å bety noe, rent militært. Derimot kan en noenlunde uavhengig stilling ha stor verdi, for såvidt som vi da kan fylle visse spesielle oppgaver, selv om Norge fortsatt skulle være med i NATO.

For det første blir det lettere for Norden å beholde hodet kaldt og fremtre med beroligende og konstruktive alternativer innenfor FN og andre steder, jo flere av de rene partsorganer innenfor den kalde krig vi holder oss borte fra.

For det annet er det en fordel å beholde endel nøytrale stater som mulige kontaktpunkter under krig eller andre spente situasjoner. Det ville være sørgelig om man stelte seg slik i Europa at der ikke var flere nøytrale igjen, slik at europeerne under den neste krig måtte søke kontakt med hverandre via nøytrale i Asia eller Afrika!

For det tredje har både utviklingslandene og de internasjonale organisasjoner bruk for nøytrale stater som kan levere folk til forskjellige stillinger hvor det kreves forholdsvis nøytrale oppmenn. Det er nok å tenke på erfaringene fra generalsekretærstillingen i FN eller behovet for militærkontingenter og -ledere til omstridte områder ute i verden. Hvis Europa blir uten nøytrale, må alle disse oppgaver overlates til landene i Asia og Afrika.

22. Forspiller vi sjansen til et nordisk alternativ i økonomien?

Ja, det gjør vi, og det er en stor ulykke. Farene for et krigersk sammenstøt øker jo mer alle nyanser forsvinner i bildet mellom øst og vest, også på det økonomiske plan. I Sovjet hersker en rendyrket kommunistisk planøkonomi. USA og Fellesmarkedet domineres av en *laissez faire* økonomi som er bortimot kompromissløs i sine ideologiske formuleringer. England og Norden har hittil representert fruktbare alternativer. Det sosialdemokratiske Norden har vært spesielt viktig fordi vi har levert et klart bevis for at det går an å forlike en sosialistisk planøkonomi med Vestens politiske frihet. Dette nordiske alternativ spilte en viss rolle allerede under kriseårene før den siste krig, og det kan på ny bli av interesse. En vellykket løsning i Norden ville bestandig kommet til å stå som et levende bevis for at det var mulig å forene frihet og sosial rettferdighet også i praksis.

Ved å gå med i Fellesskapet kommer vi til å oppgi dette løsningsforsøk til fordel for de prinsipper som for øyeblikket dominerer Tysklands storkapitalistiske politikk, og hvis resultat vi ennå ikke på langt nær har kunnet få endelig overblikk over.

23. Hvilke følger får nordisk medlemskap for Finland?

Finland er en del av Norden. Samtidig gjorde krigen det til en del av den russiske innflytelsesfære. Finland er i dag avvæpnet og helt avhengig av Sovjets velvilje. Siden landet ligger så tett opp til det viktige russiske befolknings- og produksjonssentrum rundt Leningrad, er det utelukket at Sovjet vil la det bli integrert i noe vestlig fellesskap. Inntil nå har Sovjet latt Finland beholde en viss frihet, på den ene side som uttrykk for russisk anerkjennelse av svensk nøytralitet og norsk forsoningsvilje, og på den annen side for ikke å skremme Norge og Sverige bort fra denne linje i fremtiden. Hvis både Sverige og Norge nå slutter seg til et europeisk Fellesskap med Tyskland som den sterkeste makt, vil Finnlands stilling bli svekket på to måter:

For det første vil landet bli isolert rent økonomisk. Med det russiske veto mot østerriksk deltakelse, kan man gå ut fra at Sovjet heller ikke vil godta noen assosiering for Finland. Finland vil derfor bli isolert fra den vesteuropeiske handel, og vil måtte falle desto sterkere tilbake på handelen med øst. Dette vil undergrave Finnlands stilling også rent politisk.

For det annet kan det tenkes direkte russiske represalier overfor Finland: f. eks. tilstramninger av politikken, reokkupasjon av frigitte områder etc. Denne mulighet ble tydelig i forbindelse med Sovjets reaksjon på den inspeksjonstur som den tyske forsvarsminister Strauss foretok til Norge før jul. Fra finsk side er disse forhold så opplagt at president Kekkonen karakteriserte Norges atferd i denne forbindelse som «en utrolig bjørnetjeneste» overfor Finland.

På begge disse måter vil norsk medlemskap i Fellesmarkedet kunne føre til meget alvorlige konsekvenser for vårt nordiske broderfolk.

24. Bør Norge ta hensyn til denne mulighet?

Alt annet vil være uanstendig! Da svenskene under krigen slapp tyske permittenttog gjennom sitt land, på vei til og fra Norge, vakte det voldsom indignasjon hos oss. Likevel kunne svenskene i hvert fall unnskyldes seg med at de sto isolert overfor et tilsynelatende allmektig Tyskland. Overfor Finland har Norge ikke noen slik unnskyldning. Vi er militært sikret allerede gjennom NATO. Hvis vi av rent økonomiske grunner går med i Fellesskapet uten for alvor å tenke grundig gjennom følgene for Finland, samt klart og tydelig innhenter den finske statsledelsens syn på de mulige konsekvenser, oppfører vi oss enda verre enn svenskene. Da begår vi et direkte forræderi overfor Finland.

25. Har ikke alle folk rett til først og fremst å tenke på seg selv?

Det bør i hvert fall være like tungtveiende punkt som stilles opp mot hverandre, når det gjelder ens egne og andres interesser. Men i forholdet Norge–Finland er det i dette tilfelle bare visse rent økonomiske overskuddsinteresser hos oss selv som veies mot vitale sikkerhetsinteresser hos Finland. Det er ufattelig at det er den samme presse og de samme mennesker som med rette var så grenseløst opprørt over hva Ungarn fikk gjennomgå i 1956, og som nå så fullkomment ubetenksomt er parat til å utsette Finland for en utvikling som meget lett kan resultere i noe liknende.

Tenkte vi nøye gjennom saken, ville vi kanskje oppdage at dette ikke en gang er en hensiktsmessig politikk for oss selv. For hvis Sovjet øker sin innflytelse i Finland, betyr det at den russiske grense flyttes enda nærmere vår egen. Som alle forræderier, vil også dette vårt eget straffe seg selv til slutt.

26. Hvordan blir stillingen overfor utviklingslandene?

Fellesskapet har store hjelpeprogrammer for utvikling av de tidligere franske områder i Afrika. Foreløpig regner man med ca. 800 millioner kroner året over fem år. Likevel er belastningen overfor denne del av verden enda større. For det første siden Frankrike i hele etterkrigstiden har stått i kamp mot sine tidligere kolonier, i Indo-Kina og nå i Algerie. For det annet fordi Nederland har et liknende problem i Vest Guinea, og selv England har visse vansker i Afrika, og fordi Portugal som også har stått på trappene med en søknad, har sine store vansker i Afrika. For det tredje fordi den høye ytre tolltariff lager vansker for mange av de afroasiatiske land.

Av alle disse grunner har fremtredende representanter for de tidligere kolonifolk tatt skarpt avstand fra Fellesskapet. Det gjelder folk som Nehru, Nkrumah fra Ghana og Tom Mboya fra Kenya. De ser Fellesskapet som et forsøk på å splitte den afroasiatiske del av verden ved å reise tollmurer som knytter de tidligere franske besittelser sterkere til Europa enn til deres afrikanske nabofolk.

Også Israel har møtt vansker, om enn av et helt annet slag: Israelske følere om medlemskap møter motstand på grunn av forholdet til araberstatene.

III. Fellesnorske betenkeligheter

27. Hvilke politiske betenkeligheter kleber seg ved de opprinnelige medlemsland?

Disse betenkeligheter er meget store. Tyskland og Italia er tidligere fasciststater. De har siden forandret seg grundig, men ikke så grundig at disse underliggende strømninger helt bør glemmes. Frankrike er et av Europas tradisjonelle frihetsland, men har under innflytelse fra kolonikrigene i Indo-Kina og Nord Afrika utviklet meget brutale metoder innenfor hæren i Algerie, blant undergrunnsbevegelsen i hjemlandet, samt til dels også innenfor det franske politi. Det nåværende regime er så ustabilt at man når som helst kan oppleve at de Gaulle blir fjernet og erstattet med et rent diktatur. De gjentatte kriser etter den siste verdenskrig har fullstendig gjennomhullet folkestyret i Frankrike, og landet er i dag ikke lenger noe parlamentarisk demokrati i vanlig vesteuropeisk forstand.

Tyskland er formelt et demokrati, men Adenauers lange herredømme over både de kristelig-sosiale og over regjeringen har ikke vært egnet til å styrke det demokratiske grunnlag. Både Frankrike og Belgia har sine belastninger overfor den afroasiatiske verden på grunn av sine kolonikriger, selv om det ikke er den belgiske regjering som står bak vanskene i Kongo i dag. Og endelig har Tyskland sitt håpløse grenseproblem overfor Sovjet.

Både i Tyskland og i Frankrike legger disse situasjoner grunnlaget for drastiske motsetningsforhold til storparten av verden utenfor Vest Europa, og dessuten for revansjetanker som setter demokratiet i fare innenfor disse landene selv.

Også det diktaturstyrte Portugal ventes å søke om medlemskap i Fellesmarkedet i løpet av 1962. Og Spania har søkt om assosiering.

28. Behøver slikt å influere på Norges stilling?

Ikke nødvendigvis. Men tatt i betraktning at f. eks. koloniproblemene preger selv småstatene innenfor Fellesskapet og også England om dette landet kommer med, er det klart at stemningen vil være meget sterk i denne retning. I det øyeblikk Norge er kommet med, vil der utvilsomt melde seg et øket press i retning av at vi stilltiende må godta den politikk som praktiseres av de ledende land innenfor Fellesskapet. Der vil også melde seg et press i retning av den samme politiske, rettslige og politimessige praksis som dominerer i hovedlandene. For de aller fleste nordmenn vil dette bety en tilnærming til samfunnsformer og en rettspraksis som vi under krigen holdt det for vår hovedoppgave å bekjempe.

29. Har de små, nøytrale land noen rettspolitisk oppgave?

Ja. Som utsprunget av frie bondefolk har vi lengere demokratiske tradisjoner enn nesten hele det øvrige Europa. Som små nasjoner er vi aldri blitt utsatt for de samme sjåvinistiske fristelser som mange av de større folk har ligget under for. Ikke noe av dette er vår egen fortjeneste. Likevel forvalter vi en arv og et synspunkt av stor verdi. — Europa ville bli fattigere og enda litt mer umenneskelig uten.

30. Kan vi ikke gjøre en bedre innsats innenfor enn utenfor?

Dette spørsmål er allerede blitt kommentert: Minoritetene på Fastlandet blir ikke forandret til majoriteter fordi om Norden kommer med. Derimot vil Norden forsvinne som et selvstendig alternativ.

31. Hvor mye av selvstendigheten må vi oppgi?

Vi oppgir retten til å kontrollere innvandring, utlendingers nyetableringer i Norge, eller oppkjøp av norske bedrifter og naturherligheter, retten til selv å bestemme hvorvidt eventuelle overgangsordninger for jordbruk, fiske og hjemmeindustri skal forlenges, eller ekstraordinære tiltak bli truffet under spesielle påkjenninger. Dessuten oppgir vi retten til å bestemme handelsavtaler med slike utenforstående land som Sovjet og de afroasiatiske land, og endelig også kontrollen med kapitaleksport og adgangen til å føre en selvstendig konjunkturpolitikk.

31 a. Forkaster motstanderne enhver form for suverenitetsoppgivelse?

Nei. Vi aksepterer de oppgivelser som skjer til fordel for FN og liknende organisasjoner hvor oppgivelsene gjelder klart avgrensede områder, har en begrenset rekkevidde, og tjener verdensfreden gjennom bortimot universelle sammenslutninger. Våre militære forpliktelser gjennom FN er f. eks. begrenset til å gjelde de situasjoner hvor stormaktene allerede er enige og hvor det følgelig ikke foreligger noen større risiko. Hvis en av stormaktene er uenig og nedlegger veto, vil det ikke lenger kunne snakkes om noen ren FN-forpliktelse.

Innenfor Fellesmarkedet er alt dette annerledes: suverenitetsoppgivelsene har et bortimot uoverskuelig omfang, og tjener formål som øker motsetningene i verden.

32. Hvorledes oppgis disse rettigheter?

Dels gjennom selve Romatraktatens prinsipper: Etableringsretten og det frie arbeidsmarked er viktige grunnpillarer for den nye markedsdannelse, og vil etter en innmeldelse ikke kunne gjøres til gjenstand for debatt overhodet. — Dels skjer oppgivelsen ved at myndigheten overlates til Kommisjonen i Brussel eller til Ministerrådet. Dette gjelder for forlengelse av overgangsordninger, handelsavtaler eller konjunkturpolitiske tiltak.

33. Får Norge noen vetorett?

Det blir mindre og mindre av slik vetorett i tiden fremover mot 1970. Etter overgangstidens utløp vil den kunne nyttes bare overfor slike ting som endringer i antall

medlemsland eller selve grunnprinsippene for traktaten, f. eks. i mer planøkonomisk retning. De fleste andre spørsmål vil bli avgjort med kvalifisert flertall, etter regler som gir stormaktene en dominerende stilling.

34. Betyr dette en oppgivelse av politisk selvbestemmelsesrett?

Det fremstilles undertiden som om Fellesskapet ikke innskrenker den politiske selvstendighet. Begrunnelsen blir da at enkelte av de politiske forhandlinger føres utenfor Kommissjonen og Ministerrådet, og videre at medlemslandene er uenige om formen for utvidelsen av det politiske samarbeidet, idet de Gaulle og hollenderne foretrekker en mer federativ løsning med kontakt mellom stats- eller regjerings-sjefene, mens en annen gruppe foretrekker en mer overnasjonal løsning.

Likevel er det galt å si at vi ikke gir fra oss politisk selvstendighet allerede fra første øyeblikk. For de økonomiske spørsmål som ble oppregnet ovenfor, har alltid hørt med til de aller viktigste deler av politikken, selv om deres betydning kan ha skiftet med den aktuelle situasjon. En rekke av disse spørsmål overlater vi nå til de overnasjonale organer, og gjør dermed svære inngrep i vår politiske selvbestemmelsesrett (Se også 126. nedenfor).

35. Hvordan blir Norges innflytelse sikret?

Gjennom ett medlem i Ministerrådet, og muligens ett medlem i Kommissjonen. Foreløpig er alle medlemslandene med i Kommissjonen. Men dette er ikke garantert gjennom klare bestemmelser. Kommissjonen har ni medlemmer, og det eneste som kreves er at intet land skal ha mer enn to. Der er da formelt ingenting i veien for at f. eks. stormaktene pluss Belgia kan få to hver, og at det lille Luxembourg ikke får noen. Hvis Fellesskapet får 300 mill. innbyggere, vil Norge utgjøre litt over 1%. Hvis folketallet blir lagt til grunn må Kommissjonen da ha 100 medlemmer for at Norge skal få én. Der er ingenting i veien for at Norden kanskje bare får én representant på omgang.

36. Hvor demokratisk er arbeidsgangen?

Etter at de prisipielle beslutninger er tatt og overgangstiden forbi får det hele et sterkt preg av ekspertstyre. Overgangstiden er slutt omkring 1970. Fellesmarkedet har allerede nå et byråkrati på bortimot 2.000 ansatte, under ledelse av Kommissjonen. Kommissjonens medlemmer oppnevnes av regjeringene, men kan ikke motta instruks fra disse eller kontrolleres av dem. Kommissjonen kan felles bare som samlet gruppe, og da av den ellers nokså maktesløse parlamentariske forsamling, som sikkert vil betenke seg to ganger. Der kreves også 2/3 flertall i forsamlingen.

Denne ytterst selvstendige kommisjon har avgjørelsen når det gjelder å overvåke at Romatraktatens grunnprinsipper blir fulgt. Den avgjør forlengelse av særordninger eller innrømmelse av unntak. Mange av dens vedtak blir umiddelbart rettslig bindende i medlemstatene. Overfor Ministerrådet har Kommissjonen en meget sterk innstillende myndighet. Dens forslag kan endres bare av et enstemmig Ministerråd.

Alt dette viser en styreform fundamentalt forskjellig fra vårt parlamentariske demokrati. Det er som om regjeringsforslag her i Norge kunne endres bare hvis Stortinget var enstemmig! Fra et norsk synspunkt er det som om vi skulle vende tilbake til forholdene før parlamentarismens gjennombrudd i 1884. — Det er den gamle høyre-drøm om embetsmannsstaten, som her er satt i system.

37. Gir en slik ordning den beste garanti for de små nasjoner?

Dette blir ofte påstått. Praksis hittil viser også god oppslutning om ordningen fra de små nasjoner side, og en viss hensynsfullhet overfor disse. De fleste vedtak fattes etter omfattende kontakter med de forskjellige lands representanter. Likevel vil det være klart at ordningen ikke gir noen effektive garantier for at dette alltid vil være slik. — Det er vanlig i slike tilfelle å vise stor imøtekommenhet i første fase. Men der er ingenting som tyder på at et byråkrati av dette slag i det lange løp vil gi større sikkerhet for mindretallene enn den man oppnår gjennom de vanlige former for parlamentarisk kontroll. De fleste historiske erfaringer går i motsatt retning.

38. Kan vi forlate Fellesskapet dersom vi blir misfornøyd?

Nei, Romatraktaten gjelder for et ubegrenset tidsrom. Der er ikke åpnet noen muligheter for en formelt tilfredsstillende oppsigelse. Det vil kreves et åpnet brudd, med alle de vanskeligheter og risikoer dette kan medføre. Industriminister Hollers utlegninger i motsatt retning har ikke fått støtte fra Brüssel. Snarere tvertimot.

I USA ledet bruddet mellom Sørstatene og Nordstatene for 100 år siden til en borgerkrig som kostet en million mennesker livet. — Da Norge brøt med Sverige i 1905, var det med nød og neppe at vi unngikk en krig! — Under enhver omstendighet må vi regne med en ødeleggende handelskrig.

39. Hvordan vil denne avhengighet av Brüssel oppleves i praksis?

Det er umulig å si. Alt vil avhenge av måten. Men mange folk utenfor Oslo vet av erfaring hvorledes provinsen lett blir tilsidesatt av det dominerende sentrum. Vi vet også at det under svenskretiden ble opplevet som svært ydmykende å være avhengig av selv et så nærbeslektet nabofolk som svenskene i våre utenrikske kontakter. Hvor mye sterkere vil denne følelse ikke bli når representanter for norske nærings- eller distriktsinteresser må vende seg helt til Brüssel og til folk som taler et språk de selv kanskje ikke en gang ordentlig behersker?

40. Hvordan vil dette virke på den politiske interesse?

Medlemskap i Fellesmarkedet vil rykke mange av de viktigste avgjørelser enda et langt steg bort fra velgernes rekkevidde, enten ved at spørsmålet låses fast en gang for alle, gjennom selve traktaten, eller ved at avgjørelsen overlates til Brüssel. I dag kan vi som nordmenn fortsatt stille vår stortingsmann til regnskap, og påvirke hans syn. Men når norsk representasjon blir innskrenket til en enslig mindretallsrepresentant i Ministerrådet og muligens en til i Kommissjonen, vil kontakten bli utvannet til ugjenkjennelighet. For denne ene mann skal representere hele folket med alle dets motstridende oppfatninger, og vil attpåtil kanskje være helt maktesløs overfor det rådende flertall i Fellesskapet.

Under slike forhold synes det sannsynlig at de fleste velgere vil bli grepet av en følelse av avmektighet, og oppgi det hele. Denne likegyldighet vil bre seg også overfor Stortingsrepresentasjonen, ettersom stadig mer av Stortingets myndighet glir over på de overnasjonale organer. Under disse omstendigheter vil den avpolitisering som så mange beklager allerede nå, bli voldsomt forsterket. Den kan meget vel ende i apati.

Disse påkjenninger vil bli forsterket ved at mange av de dyktigste vil bli trukket til Brüssel. Man regner med en norsk kontingent på ca. 100 mann, derav 15–20 toppfolk til Kommissjonens byråkrati. — Hva skal så bli igjen og virke stimulerende her hjemme? Er ikke miljøet fattig nok allerede nå?

41. Vil situasjonen kalle på vår opprørslyst?

Det er meget sannsynlig at der vil bre seg sterke følelser av indignasjon og motstandsvilje. Forsåvidt vil også de politiske affekter bli styrket. Men det er vanskelig å se hvorledes disse følelser skal kunne komme til effektive uttrykk? Indignasjonen vil lett kunne fordampe lenge før den når frem til sin adresse i Brussel. Og her vil den attpå til kanskje bare bli mottatt med forbauselse eller likegyldighet? Under disse omstendigheter vil våre politiske følelser lett kunne utarte til maktesløs misnøye eller litt komisk «kverulering».

42. Blir resultatet en mer variert verden eller en mer uniformert?

Også her kan vi bare gjette. Med økende rikdomsutvikling kommer også økende variasjon på hvert enkelt sted: Man drar til seg nye varer og goder fra hele verden, og varierer smaken i takt med moteskapernes påbud. Men den økete variasjon som dermed oppnåes i første omgang går likevel tapt ved at den lokale egenart forsvinner. Etter en stund vil det bli vanskelig å finne noen steder som er avgjort annerledes i det hele tatt. Overgangen fra det lille lokalsamfunn til det nye verdenssamfunn består i en overgang fra det hjemlige, nyanserte til nye livsformer, hustyper og bybilder, som blir stadig mer lik hverandre over hele verden, – fra Los Angeles til Samarkand.

43. Kan en slik uniformering overhodet unngås?

Nei, kanskje ikke i det lange løp. Men i vår iver etter å utvikle oss hurtigst mulig mot øket velstand, tærer vi hemningsløst på tusenårgamle reserver. En slik rovdrift vil forarme hele verden til slutt. — Det kan derfor vanskelig finnes noen tungtveiende grunner for å *fremskynde* den.

44. Vil forandringene øke eller minske menneskenes rotløshet?

Sannsynligvis vil de øke den. — Det moderne stormarked fører til en rekke omlegninger som skjærer over mange gamle bånd, og etterlater menneskene mer isolerte enn før:

For det første gjennom den avpolitisering vi allerede har omtalt: Vi får mye mindre innflytelse over vår egen skjebne, og en viktig side av personlighetlivet visner bort. Vi blir halve mennesker, istedetfor allsidige og harmonisk utviklete personligheter.

For det annet flyttes man over fra gamle og velkjente miljøer med tusenvis av tråder bakover, til nye og ukjente uten noen historiske eller personlige assosiasjoner i det hele tatt.

For det tredje føres vi i ekstreme tilfelle også til bysamfunn, hustyper og arbeidsprosesser som antar så svære dimensjoner og en så innfløkt karakter at vår følelse av tilfeldighet og maktesløshet overfor omgivelsenes uoverskuelighet blir ytterligere forsterket.

For det fjerde vil alt dette resultere i en økende oppløsning av hele vårt gamle kulturgrunnlag og våre tradisjonelle verdier. Etter de første berusende omstillinger, vil vi etterhvert få følelse av at verden begynner å miste sin faste retning og mening. — Det er noe slikt som skjer med mange av de unge mennesker som i dag er i ferd med å bli et problem for våre oppdragere.

45. Vil reduksjonen i selvstendighet øke eller minske den kulturelle innsats ?

Det synes sannsynlig at vi vil oppleve det samme som før er skjedd innenfor de enkelte nasjonalstater: De best utrustete individer vil trekkes mot de store metropoler, og provinsen vil ligge ribbet tilbake. Dette vil muligens øke innsatsen i de store sentra en del, men neppe så mye at det oppveier nedgangen i den aktive innsats i periferien. — Parallellen med Romerrikets nedgangsfaser er her meget nærliggende. Den burde interessere alle som har vært opptatt av historie.

Så lenge en gruppe utgjør en selvstendig enhet, vil den ha en tendens til å frembringe hele spektret av kulturelle innsatser, i kunst, litteratur, teater og politikk. Et selvstendig land som Island oppviser en rikere innsats enn en by som Bergen med noenlunde tilsvarende befolkning, men underordnet et større hele. På samme måte viser et land som Norge en rikere innsats enn en by som Chicago med tilsvarende størrelse.

Ved å redusere de selvstendige enheters antall, reduserer vi derfor også de kjerner som en innsats kan krystallisere seg rundt. Verden blir fattigere, mer unyansert, mer ensidig oppdelt i uhyre konsentrerte produktive sentra, og veldige områder av bare passive mottakere. Hvis dimensjonene i disse nye sentra samtidig blir så svære at enkeltmennesket får en maksimal følelse av ikke å kunne hamle opp med alt dette overveldende, kan det til syvende og sist gå ut over innsatsen også i de skapende sentra. Mennesket er skapt i bestemte dimensjoner, selv om vår følelse og vår forståelse kan strekke seg mot det uendelige. Det er meget lett å komme opp i forhold som er så stort dimensjonerte at vi ikke lenger har nok indre styrke og uavhengighet til å sette opp mot det hele.

45 a. Er motstanden mot Fellesmarkedet uttrykk for provinsialisme?

Nei, mon det? Der er neppe noen prinsipiell motsetning mellom det å ha sans for verdien av det hjemlige, og det å være levende interessert i verden forøvrig. Folk som Garborg og Vinje var både sterkt nasjonale og bedre européere enn de fleste av oss. Blant de ivrige motstandere av Fellesmarkedet finner vi en rekke av våre mest europeisk innstilte landsmenn innenfor vitenskap og kunst. Mange av dem som snakker hånlig om provinsialisme og nisselueromantikk, er selv uten enhver dypere forståelse for nesten alle vesentlige sider ved Europa og verden, bortsett fra de mer økonomiske, eller også de rent maktpolitiske motsetningsforhold. De fleste av dem lider under den akutte form for provinsialisme som består i en mangel på «selvstendighetens æresfølelse.» — Et av provinsialismens hovedkjennetegn har alltid vært manglende selvfølelse på vegne av det egne, en ubetvingelig lyst til å bli med blant dem som antas å befinne seg i «sentrum».

46. Hvilke følger får det frie arbeidsmarked for befolkningsutviklingen ?

I følge Romatraktaten skal der være et fritt arbeidsmarked innenfor Fellesskapet etter overgangstidens utløp omkring 1970. Det felles nordiske arbeidsmarked vi allerede har hatt i noen år, har hittil ikke laget noen større vansker. Heller ikke er der grunn til å anta at det felles europeiske arbeidsmarked skal få noen særlig alvorlige konsekvenser over kort sikt, og aller minst for Norge, som jo er litt av en utkant, med et tildels nokså ugjestmildt klima.

Likevel er der en del faktorer som man ikke skal se helt bort fra. Der er fortsatt omkring en million arbeidsløse i Italia. I Sveits alene er der for tiden over 400.000

utlendinger som arbeider med midlertidig arbeidstillatelse. Dersom Norge beholder sine rommelige plassforhold, og fortsatt klarer å holde høy beskjeftigelse etter de første overgangsvansker, eller høyere lønninger enn i enkelte av de andre land i Fellesskapet, kan det godt tenkes en innvandring som kan bety noe over lengre sikt, f. eks. hvis vi tenker en generasjon eller to frem i tiden.

Der kan tenkes mange situasjoner hvor en bedriftsherre i en periode med mangel på arbeidskraft eller under andre vanskeligheter kan finne på å tilkalle utlendinger. Denne situasjon vil bli spesielt betenkelig etter som storparten av innflytterne vil være folk uten spesielle kvalifikasjoner, mens mange av de best kvalifiserte norske vil bli trukket sydover, på grunn av det høyere lønnsnivå i storbedriftene ute. Allerede nå trekkes en tredjedel av våre nyutdannede ingeniører til utlandet. På dette vis kan der lett skje en utskifting som både kan bli skjebnessvanger for det hjemlige nivå og føre til konflikter og en viss indre oppløsning over lang sikt.

47. Er ikke dette bare farlige fordømmer?

Det er utvilsomt at mange av våre mest verdifulle impulser har utviklet seg i tilknytning til folk av utenlandsk avstamning. De betenkeligheter som er luftet ovenfor er ikke utsprunget av det syn at utlendinger representerer noe prinsipielt mindre verdifullt enn oss norske, for det ville være en latterlig antakelse. Det eneste vi vil peke på, er at der erfaringsmessig lett oppstår konflikter hvor store nok grupper flyttes over, og at vi derigjennom kan forskjertse det privilegium som vi hittil har nytt godt av gjennom å være en nesten helt ensartet nasjon i vårt befolkningsmessige grunnlag. Og videre at det er viktig å beholde kontrollen over innflyttingens omfang, hvis vi ikke vil at et så lite folk som det norske, skal bli nødt til å ta imot mere enn det klarer å fordøye. – Med de voldsomme påvirkninger som i dag strømmer mot oss fra hele verden, kan denne fare være alvorligere enn vi tror.

48. Er det vår plikt å avhjelpe befolkningsoverfloden annet steds?

At hele verden blir like overbefolket, kan neppe ansees som noe særlig verdifullt. For i denne overbefolkningens spor følger der nød, slumvirkninger og en fortløpende ødeleggelse av gamle verdier, uten at man kan si at der skapes nye verdier av større betydning.

En fortsatt befolkningsvekst kan derfor neppe sies å være ønskelig. – Hvis denne veksten i andre land hadde vært et resultat av ulykkelige omstendigheter som man ikke rårde med, kunne det likevel vært vår plikt å søke avhjelpe den etter beste evne. Men all den stund der ennå finnes folk som fortsatt går inn for øket befolkningsvekst i sitt eget hjemland, kan det neppe sies å være andre folks *plikt* å bidra til å avhjelpe følgene.

49. Hvordan vil det gå med vårt språk?

Allerede på forhånd er de små nasjonalspråk utsatt for en voldsom underminering gjennom invasjonen av tekniske uttrykk og slang fra de dominerende verdensspråk. Denne utvikling vil eventuelt bli forsterket gjennom forsert oppblanding via et fritt arbeidsmarked. En slik sirkulasjon virker differensierende på den måte at mange av de dyktigste og mest bevisste vandrer ut, mens der skjer en innflytting av mennesker som har hatt vanskelig for å slå seg gjennom under hardere vilkår.

Disse oppløsende virkninger vil bli ytterligere forsterket gjennom det prestisjetap som inntreffer så snart et språk ikke lenger er uttrykksmiddel for et selvstendig, administrativt sentrum. Ved at viktige avgjørelser overflyttes til et nytt forum, flytter også en god del av prestisjen med, og det tidligere nasjonale sentrumsspråk synker ned til å bli en provinsdialekt. Dette er et fenomen som man for tiden meget lett kan studere innenfor Norges egne grenser. Om kort tid kan det kanskje studeres også i forholdet mellom vårt hittil dominerende landsdelspråk og de europeiske hovedspråk.

50. Er det bare en fordel om nasjonalspråkene forsvinner?

Ja, mange ting blir enklere og skjer mer effektivt. For fremtidens mennesker som kommer til å vokse opp under de helt nye forhold, vil det kanskje heller ikke oppleves som noe større tap. Men for oss som skal leve under overgangen, blir det en stor ulykke. Vi prisgir oss til knotet og hjemløsheten.

51. Er ikke dette bare sjåvinisme?

Nei, ingenlunde. Språket og den hjemlige kultur er innflytelser som går tilbake til vår spedeste barndom, og er vevet sammen til de fineste og mest ømtålige bånd. Dette nettet omfatter noe av det mest personlige i vårt liv. Et slikt grunnlag kan ikke skades uten at det også skader oss som mennesker. De mennesker som ikke har sans for disse faktorerers betydning, har allerede mistet noe av det mest vesentlige i tilværelsen. Man kan oppnå en særdeles avvekslende og tålelig tilfredsstillende tilværelse også på helt andre grunnlag. Men ingen dype og varige gleder er mulig uten i tilknytning til slike helt personlige utgangspunkt som dette.

Den som ikke helt har sans for sitt eget – i *denne* forstand – er allerede forsimplet som menneske, med mindre man da skulle være blitt engasjert av enda mer personlige og vesentlige verdier i livet. Men hvor mange mennesker blir det? – Det moderne produksjonsmenneske blir det sjelden.

52. Hva blir forholdet mellom disse verdier og de rent økonomiske som regjeringen legger vekt på?

De to sett må veies mot hverandre. Hvis vi da antar at den rent økonomiske fordel ved å gå med i Fellesskapet kunne anslåes til f. eks. 100 millioner kroner pr. år, må dette beløp veies mot hver av de 8–10 verdier vi etter hvert skal regne opp, fra sjølbergingen under krig, og til de rent personlige verdier knyttet til vårt eget språk. Det vil da bli ca. 10 mill. kroner året pr. verdi. Fordelt på 3 millioner nordmenn, blir det et par kroner året pr. verdi. Selv om vi tidobler beløpet på 100 millioner kroner, vil det lett sees at en slik assurancepremie ikke er så høy som man lett kunne tro. – Et medlemskap i en vanlig Velforening koster i dag 15–20 kr. året! En fagorganisert betaler gjerne et par hundre kroner til sin forening. Det er slike tall vi må sammenlikne med for å forstå hva det gjelder.

IV. Følgene for vår sosiale velferdspolitik

53. Veier alle argumenter mot Fellesskapet like tungt for alle?

Nei. Argumentene faller i to hovedgrupper: De fleste av de argumenter vi hittil har vært inne på, er fellesmenneskelige eller i hvert fall fellesnorske, i den forstand at de ikke appellerer til noen spesiell sosial klasse. Etter hvert som debatten er blitt utdypet og linjene avklaret, er det imidlertid blitt stadig tydeligere at der også går ganske dype skiller alt etter synet på den sosiale utjevning.

54. Hvem er det som sterkest går inn for Fellesskapet?

Her i Norge er saken blitt fremmet gjennom en arbeiderpartiregjering. Men det er tydelig at den først og fremst har fått overveldende støtte fra alle de private næringsorganisasjoner, som Industriforbundet, Bankforeningen, Rederforbundet, Handelstandens Forbund og de enkelte industriutvalg, ja, selv fra slike industrier som sikkert kan komme i store vansker om Norge blir med i Fellesskapet.

Også slike næringsorganisasjoner som Norges Bondelag, og Norges Fiskarlag har uttalt seg mer eller mindre til fordel for at man undersøker betingelsene for medlemskap eller assosiering, men her er oppslutningen atskillig svakere, spesielt innenfor Fiskarlaget. Norges Bonde- og Småbrukarlag har gått klart imot medlemskap. LO har gått inn for forhandlinger, men på møter med menige fagforeningsfolk møter man nesten alltid meget kraftig motstand mot sekretariatets standpunkt.

Den borgerlige presse går så å si samstemmig inn for medlemskap. Det samme gjør også de borgerlige partier med unntak for Senterpartiet som går inn for assosiering, sterkt fulgt av Kristelig Folkeparti. Det er vanskelig å fri seg fra en følelse av at Høyre er ytterst interessert i å få Norge med i Fellesskapet, og at det setter stor pris på at Arbeiderpartiet ordner denne sak for dem, ja, i den grad at der er innført en slags borgfred i Stortinget inntil saken er brakt i havn. Et mulig vitnesbyrd om at dette er den måten de konservative ser saken på, kan man finne i det forhold at de mest ytterliggående og minst populære organisasjoner og talsmenn, som f. eks. Libertas, har vist en forbausende tilbakeholdenhet i dette spørsmål. Dette står sterkt i strid med deres vanlige livlige innsats.

Grunnene til at alt dette er slik, finner man i Fellesskapets sosiale karakter.

55. Hvilke land er det som dominerer i Fellesskapet?

Det er Tyskland, Frankrike og Italia. De er alle styrt av borgerlige, og tildels nokså reaksjonære regjeringer. I Tyskland har styreformens under Adenauer vært

utpreget autoritær selv om den har bygget på et formelt tilfredsstillende parlamentarisk grunnlag. I Frankrike er demokratiet i vanlig vesteuropeisk forstand brutt sammen. Selv de Gaulle står i disse dager på meget vaklende føtter på grunn av de halvfascistiske strømninger i Algerie, som nå praktisk talt har overtatt makten i Nord-Afrika, og driver en terrorvirksomhet i hjemlandet, som når som helst kan koste de Gaulle livet, og dermed legge landet åpent for fascismen. Italia og Benelux representerer ingen slike farer, selv om Belgia var på borgerkrigens rand for et år siden. Men selv England har vært konservativt styrt i 10 år, og der er ingen ting som tyder på at det engelske arbeiderparti har utsikt til å overta makten i den nærmeste fremtid.

56. Hvilken økonomisk ideologi preger Fellesskapet?

Det er den ideologi som har dominert den tyske økonomi etter krigen, og som her i landet har vært mest livlig forsvart i forretningsbladet «Farmand».

Det grunnleggende prinsipp er at flest mulig spørsmål skal avgjøres gjennom loven om tilbud og etterspørsel og uten noen hindringer for kapitalens frie bevegelse. Innsatsen skal samles om den produksjon som lønner seg, rent pengemessig, og menneskene skal presses til å tilpasse seg, om enn med en viss omstillingsstøtte og en god del hjelpetiltak for tilbakeleggende strøk eller på mer sosial basis.

Sett fra lønsmottakernes synspunkt betyr alt dette så å si ubegrenset handlefrihet for bedriftseierne. Den rådende stemning i disse land er at bedriftsherrene har en sterk følelse av frihet til å ordne produksjon og omsetning som de vil. Både i Tyskland, Frankrike og Italia har man en langt mer aggressiv kapitalistisk ledelse enn vi er vant til fra Norge. Disse folk er innstillet på at det er de selv som dominerer samfunnet, og at de har full støtte i et nasjonalt og internasjonalt byråkrati godt tilpasset deres egne synspunkt.

57. Hvordan har den lønsmessige utvikling vært i Tyskland?

Til tross for det oppskrytete *økonomiske mirakel* lå lønningene helt til i fjor ca. 20% under de norske. Samtidig skjedde der en veldig oppsamling av kapital på de rikes hender, både i form av gjenreiste bedrifter og svære tilgodehavender i fremmed valuta eller i utlandet. — Fellesskapslanenes valutabeholdninger er på ca. 120 milliarder kr.

En slik utvikling står i sterk kontrast til de forhold vi har vært vant til i Norge, hvor lønnsinntektene over de siste fire år er steget med 29%, mens eierinntektene bare steg med 11%, og hvor følgelig en stor del av oppsparingene skjer på lønsmottakernes hender, eller også i form av statlig oppsparing.

For øyeblikket har lønningene i Tyskland vært sterkt stigende, men hvordan utviklingen vil arte seg over lang sikt, vet vi ingenting om. Med den skjeve inntektsfordeling som foreligger, synes det rimelig å anta at systemet vil kjøre seg mer og mer fast, etterhvert som muligheten for nye investeringer begynner å bli uttømt, ikke bare i hjemlandet, men også i det utvidete Fellesskap.

I land som Italia og Nederland er lønningene enda lavere enn i Tyskland. Den nye høyreregjering på Island gjennomførte i 1960 en overgang til et liknende økonomisk system som det tyske. Resultatet ble en kraftig nedgang i levestandarden for menigmann.

58. Kan det frie arbeidsmarked virke lønnstrykkende?

I overgangstiden vil det ikke bli tillatt å importere utenlandsk arbeidskraft til fortrenghet for den hjemlige. Men saken vil stille seg annerledes senere, når arbeids-

markedet blir helt fritt: Hvis den ledige arbeidskraft oppsøker områdene med overbeskjeftigelse, vil den komme til å virke lønstrykkende.

Også i overgangstiden kan det frie arbeidsmarked virke slik. For selv om det blir forbudt å gi den importerte arbeidskraft dårligere vilkår enn den hjemlige, kan man under arbeidskonflikter selvfølgelig gå til import av arbeidskraft *på samme vilkår* som dem de hjemlige arbeidere nå vil bort fra. Dermed kan importen brukes som en bremse på lønnskravene.

59. Hvordan ser man på spørsmålet om arbeidsløshet?

Der er liten arbeidsløshet innenfor Fellesskapet, bortsett fra Italia og tildels Belgia. Italia har fremdeles bortimot 1 mill. arbeidsløse, men dette problem var oppstått lenge før Fellesskapet. Fullbeskjeftigelsen i Tyskland henger imidlertid sammen med de svære gjenreisingsoppgaver etter krigen og den ekspansive stemning under Fellesskapets første fase.

Når det gjelder selve målsettingen for den økonomiske politikk, er Fellesskapet karakterisert ved at fullbeskjeftigelse ikke settes som noe dominerende mål. I Roma-traktatens prinsipperklæring nevnes en harmonisk økonomisk utvikling, stadig vekst, øket stabilitet og en stadig sterkere stigning i levestandarden, men intet om fullbeskjeftigelse. I artikkel 104 stilles likevekt i handelsbalansen og tillit til valutaen klart foran høy sysselsetting og stabile priser. Innenfor kommisjonene ser vi at Valutarådets formann skal delta i Konjunktur-kommisjonens møter, og blir den som skal samordne begge komitéene!

I praksis betyr alt dette at i en valgsituasjon vil man legge størst vekt på betalingsbalansen, og være parat til å godta en atskillig større arbeidsløshet enn den norsk politikk hittil har villet avfinne seg med. Mens vi regner 3% arbeidsløshet som alvorlig, er man innenfor Fellesskapet villig til å godta det doble. Det vil lett sees at en slik politikk betyr et godt middel til å holde lønningene nede. – I det lange løp vil den også hemme den økonomiske vekst.

Dette er da også hva man kan iakttå som et praktisk resultat. Italia hadde inntil i fjor klart å opparbeide seg en utenlandsk valutabeholdning på ca. 25 milliarder kroner, mens lønningene fortsatt lå langt under de norske, og der var bortimot en million arbeidsløse! Enkelte har hevdet at lønningene her i Norden ligger på over det dobbelte av i Italia. Likevel krever de norske næringsorganisasjonene nå at medlemskap i Fellesmarkedet må føre til et lønnsnivå her i Norge som ikke unødige svekker konkurransevnen, bl. a. overfor Italia!

60. Vil langtidsveksten bli like stor innenfor Fellesskapet som utenfor?

Dette er et punkt hvor det er umulig å si noe sikkert. Tilhengerne av Fellesskapet mener at utviklingen hittil har vist Fellesskapets overlegenhet. Innsiktsfulle sosialøkonomer som professor Frisch og hans tilhengere mener at utsiktene er dårlige over lang sikt. Der kan anføres mange argumenter både for og imot.

At veksten i industriproduksjonen er sterkere i Sovjet enn i Vesten, behøver ikke vise noe avgjørende om planøkonomiens overlegenhet. For i vest går en stadig større del av arbeidsinnsatsen over til service-sektoren. På den annen side viser det heller ikke så mye om Tyskland har hatt en svær vekst under Erhards økonomiske ledelse i det siste ti-år. For veksten har vært understøttet av store amerikanske investeringer, i likhet med det som skjedde i tiden etter den første verdenskrig. Der har også vært

veldige gjenreisningsoppgaver. Tyskland er videre et land med fremragende industrielle tradisjoner, og der har vært en jevn tilgang av voksne, arbeidsføre flyktninger i sin beste alder. Disse har da hjulpet til å holde lønningene nede en lang stund, og på det vis skaffet Tyskland en viss fordel overfor enkelte av konkurrentene. Men alt dette er forbigående faktorer. Det som er det avgjørende, er hva utsiktene blir over lang sikt. Dette avhenger av en rekke faktorer som vi nå skal ta opp. Men la oss i hvert fall ikke glemme at også i 1929 kom tilbakeslaget etter en periode av eksempelvis fremgang i Tyskland!

61. Er Fellesskapet preget av planøkonomi?

Ja, til en viss grad. Der er ganske sterke planøkonomiske institusjoner i Nederland, og der har vært utviklet liknende tiltak også i Frankrike, selv om påstanden om deres innflytelse er blitt sterkt bestridt, bl. a. i «Farmand». Man må også si at tilretteleggelsen av det økonomiske liv innenfor hele området er preget av et vel gjennomtenkt grunnsyn selv om dette på ingen måte er sosialistisk. — Likeså er der vidtgående samarbeid og planleggelse av produksjonen innenfor de enkelte sektorer. Der er også en sterk vilje til å hjelpe opp tilbakeleggende områder, som f. eks. Sør-Italia.

Alt dette betyr likevel ikke at vi kan snakke om planøkonomi i vanlig forstand. Det avgjørende er ikke den absolutte størrelse av de enheter eller sektorer som blir ledet av plan, men derimot hvorvidt den bevisste planleggelse også omfatter de helt avgjørende punkt i økonomien, så som fordelingen av inntekt og forbruk, og kontrollen med utenrikshandelen. Amerikanske kjempefirma som General Motors har over en halv million arbeidere, hvilket da er mer enn hele den norske LO. Innenfor sin egen sektor blir forholdene for denne halve million mann tilrettelagt på en ytterst rasjonell måte. Men dette vil likevel ikke si at arbeidernes tilværelse er planøkonomisk ledet, slik som den norske arbeiderklassen. Forskjellen viser seg i det øyeblikk de underliggende økonomiske krefter begynner å kjøre seg fast og der inntreffer tilslutt til økonomisk krise. Da kan man oppleve tilstander som den amerikanske arbeidsløshet i 1930-årene, selv om næringslivet ellers er preget av vidtgående planlegging på de mer underordnede plan.

62. Hvor stor er den nasjonaliserte sektor innenfor Fellesskapet?

Den er tildels ganske stor. Dette er likevel ikke et resultat av bevisst sosialiseringsvilje, men av oppgjøret med krigstidens kollaboratører. I Frankrike er store deler av bankvesenet, bilindustrien og elektrisitetsforsyningen blitt nasjonalisert. Noe liknende gjelder også for Italia hvorav 1/3 av økonomien er statsdrevet. I Tyskland derimot er de store Volkswagen-Werke nylig blitt gjort til aksjeselskap og aksjene utbudt på markedet. Heller ikke graden av nasjonalisering kan imidlertid ansees som avgjørende. Det avgjørende er hvilke sosiale grupper som sitter med makten, hvilke fordelingsprinsipper de praktiserer, og hvilken grunninnstilling de har til de økonomiske spørsmål.

63. Er Fellesmarkedet en kartelløkonomi?

Romatraktaten har meget strenge bestemmelser mot kartelldannelse og mot alle forsøk på å ordne priser og produksjon på annen måte enn gjennom den frie markedsdannelse. Men der er også forbehold som fullstendig gjennomhuller disse bestemmel-

ser. For øyeblikket utfoldes der et intenst samarbeide mellom de store produsenter i de forskjellige land med sikte på å ordne sine egne industrigrøner på den mest fordelaktige måte for dem selv. Disse ordninger står klart i strid med selve paragrafene i Romatraktaten, og antyder at disse ikke alltid har vært så aldeles alvorlig ment. Delvis representerer antitrustbestemmelsene skuebrød for amerikanerne, og delvis lett hyklede innrømmelser til den tradisjonelle liberalistiske ideologi. Den praktiserte ordning har imidlertid den fordel at den samordner produksjonen, muliggjør finansieringen av effektiv forskning og sikrer forholdsvis stabile arbeidsforhold og gode lønninger, i hvert fall i første omgang.

Kommisjonen har gått inn for en skjerpet kontroll med kartellene, men møter motstand fra Frankrike, Belgia og de store industriinteresser. I Tyskland har der i hele etterkrigstiden foregått en sterk kapitalkonsentrasjon. De løse kartellordninger har utviklet seg i retning av det mer fasttømrete amerikanske trusts-system. Kull- og Stålfellesskapet var nettopp et middel til å hindre de alliertes krav om en oppløsning av de tyske karteller. Medlemskap i slike overnasjonale ordninger gjør det også meget vanskelig å nasjonalisere industrien innenfor et enkelt land.

64. Hvordan virker en slik økonomi på lang sikt?

Den gir bedriftene god anledning til å sikre sine egne interesser. Et godt eksempel er oljeindustrien, hvor det statsdrevne italienske selskap ENI nå har gitt visse innblikk i hvorledes det ligger an med fortjenestemulighetene innenfor en slik sektor: Til tross for at dette selskap gir produsentlandene langt større andel i overskuddet enn de amerikanske og engelske oljeselskapene gir, er årsoverskuddet oppe i 7 milliarder kroner! Dette er blitt opplyst i en artikkel i «Arbeiderbladet».

Undersøkelser man har foretatt om utviklingen i USA under kriseårene før den siste krig viser at i de ikke-monopoliserte sektorer falt prisene hurtig, mens avsetningen og dermed også sysselsettingen holdt seg forholdsvis godt oppe. Mens de monopoliserte sektorer derimot viste en tendens til å holde prisene oppe, med det resultat at avsetning og sysselsetting gikk mye sterkere ned.

Alt dette skulle tyde på at i første omgang vil en sterkt kartellisert industri gjøre tilbakeslaget mer alvorlig. Og dette moment blir forsterket dersom en slik gjennomorganisert økonomi nyttes til å holde oppe en inntektsfordeling som fører til avsetningsvansker så snart det ikke lenger foreligger tilstrekkelig store investeringsmuligheter for den kjøpekraft som samles i bedriftene og hos deres eiere.

Et av de avgjørende spørsmål, blir derfor spørsmålet om motkreftenes styrke.

65. Hvor sterkt står de sosialistiske krefter innen Fellesskapet?

De står forholdsvis svakt i de ledende land. Ingen av dem har sosialistiske regjeringer. I ingen av dem er en sosialistisk maktovertakelse sannsynlig i den nærmeste fremtid, nei knapt nok mulig. I mange av dem har de tradisjonelt sosialistiske partier mistet sitt tak på industriarbeiderne, som istedet stemmer med kommunistene. Dermed øker vanskene for en sosialistisk maktovertakelse på grunn av striden mellom kommunister og sosialister.

Også fagbevegelsen er sterkt splittet i de fleste av disse landene, blant annet i kommunistiske og sosialistiske plus kristelige, undertiden monarkistiske og endog fascistiske landsorganisasjoner. Arbeiderbevegelsens stilling er derfor langt svakere enn i Norden. Oppskrytne sosialistledere som Spaak og Guy Mollet er ikke lenger sosialister i gammel forstand. Den ansette svenske presse-mann og Frankrikekjenner

Victor Vinde nevner Guy Mollet som en av dem som står parat til å overta makten etter de Gaulle, ifall den franske fascistbevegelsen OAS skulle klare å felle ham!

Denne svakhet hos de sosialistiske krefter betyr at der er små sjanser til at de skal klare å temme de veldige, kriseskapende krefter som ligger i fastlandets kartell-økonomi og økonomiske ideologi.

I denne situasjon ville det gjøre lite fra eller til om de engelske og nordiske sosialister kom med. Det eneste som ville skje, var at prosenten sosialister i den parlamentariske forsamling gikk opp fra 23% til bortimot en tredjedel. Det er fortsatt alt for lite.

66. Hva vil skje med den solidariske lønnspolitikk i Norge?

Den må oppgis eller i hvert fall sterkt modifiseres. I det øyeblikk der blir et fritt varemarked over hele Europa, vil det stort sett være umulig for norske bedrifter å betale høyere lønninger enn i tilsvarende bedrifter annetsteds. Lønningene her oppe må da enten gå nedover, eller bedriftene må bukke under. Omvendt må sjefs lønningene heves opp på linje med utlandets for ellers kan man ikke beholde de best kvalifiserte ledere.

Det er bare et uttrykk for denne omstilling når Konrad Nordahl allerede nå på nyåret er begynt å avsverge Landsorganisasjonens tidligere hovedlinje i dette spørsmål. Slik forberedes man på overgangen.

67. Hva med sosialpolitikken?

I alt som angår arbeidstakernes stilling vil Fellesskapet sikre like vilkår overalt. Tilstanden på disse områder vil neppe bety noe særlig tilbakeskritt for norske arbeidere. På enkelte områder ligger land innenfor Fellesskapet endog bedre an enn Norge, f. eks. Frankrike når det gjelder likelønn for kvinner, eller barnetrygden, som i Frankrike er kjørt høyt i været for å øke befolkningsveksten. Men når det gjelder enkelte andre områder, ligger Fellesskapslandene tilbake. Dette gjelder spesielt overfor de grupper som ikke er aktive arbeidstakere, f. eks. de alderstrygdete. Tysk alderstrygd kan gå helt ned til 170 kroner måneden, og fører ofte til bitter nød. En uttalelse fra fagbevegelsene i Sveits, Sverige og Østerrike fremhever at de stadige streiker innenfor fellesskapet viser at forholdene er dårlige i praksis. Også helsestell og syketrygder ligger betydelig dårligere an i de fleste Fellesskapsland enn i Norge.

68. Kan vi beholde vår lave rente?

Nei, det blir umulig. Det felles kapitalmarked vil tvinge renten opp på samme nivå som ute. For ellers vil norsk kapital vandre ut. I Tyskland er det i dag vanlig med 6—7% på gode papirer, og i Frankrike må regjeringen attpåtil lokke med skattefrihet for å få lån. En liknende heving av renten her i Norge vil få virkninger for boligbyggingen og de nåværende pantelån. Den vil begunstige kapitaleierne, men gå utover alle som må operere med lånte midler. Den kan også virke hemmende på investering og sysselsetting.

69. Kan vi beholde skattentjevningen som nå?

Nei, det er lite trolig. Det vil ikke være forbudt, men det blir umulig i praksis. For det første må bedriftsbeskatningen lettes slik at bedriftene kan skaffe seg like store avsetninger og egenkapital som i de øvrige medlemsland. For ellers blir de ikke

konkurransedyktige. Helt konkurransedyktige kan de forresten aldri bli, ettersom de fremste utenlandske firma eller bedrifter allerede på forhånd er så uendelig mye større og rikere enn de til varende norske og ligger gunstigere plasert.

For det annet må man senke progresjonen for de personlige skatter. Hvis vi ikke det gjør, vil det frie arbeidsmarked gjøre det altfor fristende å søke seg ut til de atskillig lavere skatter utenlands, eller den mer lempfelde behandling forøvrig, f. eks. med omsyn til skattesnyteri.

70. Hvordan vil det gå med prisene på norske naturherligheter?

Hvis der overhodet er noen av disse som er europeiske mangelvarer, vil prisene på dem stige. Og jo mer ettertraktelsesverdige godene er, jo dyrere vil de bli. Grunnen til dette er dels at gruppen av dem som har penger til å kjøpe for, blir voldsomt utvidet i det øyeblikk hele Europa kommer med, og dels at de rike ute i Europa er mye rikere enn de tilsvarende lag i Norge. — Istedet for å konkurrere med bare en fåtallig norsk overklasse, må vi derfor begynne å konkurrere med en mye større gruppe. Resultatet blir at vi nordmenn vil bli skjøvet gradvis bort fra de mest ettertraktelsesverdige områder, i vårt eget land.

Slike områder er der ikke så mange av i Norge. Men det er meget mulig at f. eks. den høyere middelstand i Tyskland etter hvert vil begynne å få smak for å feriere i de beste deler av den sørlandske skjærgård. Man har lenge vært vitne til en tysk invasjon ikke bare på Balearene og på Kanarieøyene, men også på Danmarks vestkyst. Dette er startet endog før disse områder er kommet med i noe europeisk fellesskap, og tempoet vil selvfølgelig øke jo lenger sammenvoksingen utvikler seg. Om 15—20 år kan små privatfly være like alminnelige som biler i dag. Og da kan norskekysten nås fra Tyskland like lett som en vanlig søndagshytte i dag!

71. Er en slik utvikling spesielt demokratisk?

Nei, i grunnen ikke. For mens det før har vært slik at storparten av de norske borgere, såvel rike som fattige har kunnet sikre seg en rimelig adgang til disse goder, vil det under de endrete forhold gå slik at det større marked gjør pengeprinsippet enda mer dominerende enn før. Etter en stund vil det derfor bare bli dem med allermost penger som kan sikre seg noen av de mer ettertraktelsesverdige goder.

Europa er ikke noe særlig rikt utstyrt med fristende kyststriper. Med den jevnt økende befolkning og raskt stigende velstand vil de beste områdene hurtig bli mangelvarer. Dette kommer vi ganske snart til å oppdage også i Norge.

72. Hvordan vil det gå med arbeiderbevegelsens maktstilling i Norge?

Den vil sannsynligvis bli sterkt redusert!

For det første fordi det nye klima vi går inn i blir utpreget privatkapitalistisk. I dette nye Europa blir det ikke sosialismen, men det private initiativ som kommer til å prege utviklingen og dermed overta prestisjen. Der vil bre seg en følelse av voksende vanmakt innenfor arbeiderbevegelsen, og mange av de usikre grupper på overgangen mot middelstanden vil bli trukket over mot de ikke-sosialistiske partier. Denne tendens vil bli forsterket gjennom den forserte overgang til funksjonærkyrket, og vil neppe bli tilstrekkelig motvirket gjennom veksten i enkelte utpregete industriarbeidergrupper innenfor eksportsektoren. — Også gruppen av småbrukere vil bli hardt rammet.

For det annet har arbeiderpartiets ledelse allerede på forhånd gjennomført en utskifting av de utpreget politiske engasjerte til fordel for eksperter av ymse slag.

Under de endrete forhold vil mange av de siste bli trukket utover mot de usedvanlig godt lønnete, lavt beskattete og langt mer fristende arbeidsoppgaver innenfor det nye byråkrati i Brussel. Noe av det aller første som vil skje, er trolig at endel av de LO- og regjeringsøkonomer som har hørt til de drivende krefter for medlemskap, forsvinner, og så vil arbeiderpartiledelsen i Norge stå ribbet igjen.

73. Hva vil skje med venstrefløyen under disse forhold?

Splittelsen i retning av Sosialistisk Folkeparti vil øke voldsomt på, og Arbeiderpartiet vil komme til å slå enda dypere sprekker. Under disse forhold vil det bli slutt på arbeiderpartiregjeringsene i Norge, og de borgerlige vil overta. Det vil gå med Arbeiderpartiet som det gikk med Venstre i tiden etter den første verdenskrig. Inntil da hadde partiet hatt over halvparten av stortingsmennene, men da splittelsen først begynte ble det slutt på maktstillingen i løpet av et par perioder.

74. Hvorledes kan arbeiderbevegelsens ledere overse denne mulighet?

Den lange regjeringsmakt har etterhvert ødelagt kontakten med den menige velger og også respekten for ham. Slikt har man ofte vært vitne til. Under den økonomiske verdenskrise omkring 1930 gikk den engelske arbeiderpartistatsminister Ramsay MacDonald inn i en samlingsregjering med de konservative, og sammen med ham gikk finansminister Snowden og en rekke andre statsråder. Etter kort tid overtok de konservative makten alene, og det tok Labour Party en halv mannsalder å vinne regjeringsmakten tilbake.

75. Går alle sosialister inn for fullt medlemskap?

Nei. Også det er en illusjon. De grupper på Kontinentet som er mest ivrig for å Norden med, består i mange tilfeller av små og svekkete partier, som ikke lenger representerer noen slagkraftig arbeiderbevegelse. Storparten av de industriarbeidere som i Frankrike og Italia er blitt drevet over mot de kommunistiske partier og fagforeninger, har et langt mer nøkternt syn på Fellesskapet. Men i Frankrike har man fått en valgordning som har fratatt dem nest n enhver parlamentarisk representasjon.

Også lederne for den svenske, den sveitsiske og den østerrikske LO har uttalt at de ikke ser noen spesiell fare ved å stå utenfor, og at man bør foretrekke å stå utenfor fremfor å oppgi sin politiske handlefrihet. Fagbevegelsen på Island har tatt kategorisk avstand fra medlemskap. Danmark har en rekke fremtredende sosialistiske motstandere, bl. a. Alfred Petersen som er formann for Arbeidsmannsforbundet, og Hans Rasmussen som er formann for Jern- og Metall og varaformann for de danske sosialdemokrater. I det engelske Labour Party er det ca. 60—70 parlamentsmedlemmer som er imot.

Også blant de menige norske arbeidere finner man på fagforeningsmøter vide krefter som mener at Norge bør stå utenfor, og som også er villig til å være med på å betale prisen. Der er kommet kraftige protester fra murerne i Oslo, fra arbeiderne på Akers og Fredrikstad Mekaniske Verksted, fra bygningsarbeiderne i Bergen og tekstilarbeiderne på Dale, fra samorganisasjonene i Larvik, i Buskerud og på Elverum, fra Sunndalsøra Arbeiderparti og fra en rekke partilag på bygdene. Blant arbeiderpartiets stortingsmenn har i hvert fall de følgende gått imot fullt medlemskap: Formannen i Stortingets finanskomite, Trond Hegna, Trygve Bull, Sverre Løberg, Kjelseth Moe og Asbjørn Lillås. Der har etterhvert også skjedd et ganske kraftig omslag i tonen i store deler av arbeiderpressen.

V. Økonomiske argumenter

Avsnittet om den sosiale utjevning har søkt å vise at ulikheten vil øke kraftig om Norge går med i Fellesskapet. Til gjengjeld er der mange som hevder at medlemskapet vil bety så store fordeler når det gjelder den økonomiske vekst, at disse vil oppheve de mangler vi nettopp har diskutert. Ved at det samlede produkt øker, øker også den andel som faller på de dårligst stilte grupper, slik at disse vil få øket utbytte, selv om ulikheten er større enn før.

Vi skal nå gå over til å diskutere sjansene for slik øket økonomisk vekst, og søke å vise at det er feil å tro at det samlede resultat over lang sikt blir stort bedre om man går inn for medlemskap, enn om man velger å stå utenfor.

Men først noen ord om viktigheten av de økonomiske argument i sin allminnelighet.

76. Er disse de viktigste?

Nei, det ville være en grenseløs kortsynthet å tro noe slikt. Når enkelte mennesker tillegger dem så stor vekt i dag, er det fordi den nålevende generasjon er vokst opp under arbeidsløshetsårene før den siste krig, og fremdeles overvurderer pengenes betydning på lang sikt. Når den økonomiske vekst har fortsatt en mannssalder til, vil det bli klart for de fleste at penger, og det som kan kjøpes for penger, betyr mye mindre enn vi i dag er tilbøyelig til å tro. Når vi likevel legger en viss vekt på disse argumenter er det fordi de har dominert hele opplegget for debatten. Det er først og fremst de økonomiske konsekvenser som har vært anført fra næringslivets side, og også fra politikernes. Fra forretningsfolkernes side fordi de først og fremst tenker økonomisk. Og fra politikernes side fordi de svever i den villfarelse at den samme overvurdering også preger hele resten av folket. Men det er galt. Der er mye mer anstendighet i tankegangen blant jevne, alminnelige mennesker enn en vanlig politiker tør tro.

77. Virker et stormarked alltid økonomisk fordelaktig?

Nei, det avhenger av forutsetningene. Land som India og Kina har lenge vært økonomisk tilbakeliggende til tross for sin størrelse. Det er riktignok at det industrialiserte stormarkedet USA ligger langt foran det splittede Europa, men dette skyldes mange spesielle forhold, bl. a. forskjell i naturrikdom og den veldige innvandring av arbeidsføre i forrige århundre.

Blant de europeiske land er det ikke slik at de store land alltid har en høyere levestandard enn de små. Tvertimot ligger små land som Sveits og de nordiske folk langt bedre an enn slike mye større områder som Frankrike og Italia. Likeså har veksten i nasjonalinntekt og industriproduksjon over de siste femti år ligget bedre an i disse små, nøytrale stater enn selv i USA, og langt bedre enn i de europeiske stormakter.

De fordeler som vil følge helt direkte av det friere varebytte i et utvidet marked, ligger sannsynligvis på atskillig under 1% av nasjonalinntekten. Rasjonaliseringen gjennom større enheter og masseproduksjon kan nok komme til å bety noe mere enn dette, rent økonomisk, men til gjengjeld blir der også en høyere pris å betale i form av ensformighet på arbeidsplassen, storbyutvikling og mindre tilfredsstillende livsformer, som så i sin tur krever sin pris i lange reisetider, trafikkopphopping og økende påkjenninger for den enkelte.

78. Hvor gunstig har Fellesskapet virket for de seks?

Her slås vi ihjel med en mitraljøseld av tall over veksten for de siste år. Men vi skal være merksam på det følgende: Veksten i de fleste av disse land var sterk også før tollsenkningene tok til i 1959, og veksten i industriproduksjonen var allerede den gang nesten dobbelt så stor som i EFTA-landene.

Veksten har imidlertid vært sterk og tildels enda sterkere også i mange land som står utenfor Fellesskapet, f. eks. i Japan og Sovjet. Om veksten i de senere år har vært svak i et utenforstående land som England, har den også vært minst like svak i tilsvarende Fellesskapsland som Belgia. Om veksten har vært *sterk* i et Fellesskapsland som Tyskland, har den vært akkurat like sterk i et lite utenforstående land som Østerrike, som har stått i samme stilling som Tyskland. Veksten innenfor Fellesskapslandene har også dabbet kraftig av i løpet av det siste halvår.

Om der har vært en sterkere økning i samhandelen mellom de seks enn i samhandelen mellom de syv EFTA-land, var dette noe som var tilfelle også før Fellesskapet ble etablert. Det er derfor uriktig å påstå at veksten innenfor Fellesskapet har vært radikalt mye sterkere enn andre steder, eller at veksten innenfor gruppen først og fremst henger sammen med den nye markedsdannelse.

79. Blir prisene lavere innenfor Fellesskapet?

Nei, selvfølgelig ikke. Den ytre tollmur tar jo nettopp sikte på å stenge ute de billige varer fra verdensmarkedet, og heve prisnivået innenfor muren. Da Kull- og Stålfellesskapet ble opprettet, tok man sikte på en prisforhøyelse på 6—8%. Hvis England kommer med, vil landets matvarepriser stige med 15—20%. De priser som først og fremst vil stige for hele området, er prisene på enkelte matvarer som korn, sukker og kaffe. Disse vil også komme til å stige for Norges vedkommende.

Disse beskyttelsesordninger kan også føre til prisfordyrende overinvesteringer. Det har vært hevdet at omkring 1965 vil sannsynligvis bare 75% av kapasiteten innenfor stålindustrien være utnyttet.

Derimot vil enkelte av prisene i Norge bli tvunget nedover, etterhvert som endel av de tidligere hjemmenæringer bukker under.

80. Vil veksten i Norge skje hurtigere om vi blir med blant de seks?

Det er vanskelig å tro. Forskningssjef Odd Aukrust ved Statistisk Sentralbyrå har uttalt at veksten her i landet synes å skje jevnt med ca. 3% pr. år, enten vi følger den ene eller den andre slags politikk.

81. Hvilke muligheter har vi for økning av eksporten dersom vi blir med?

Norsk eksport baserer seg stort sett på visse naturtilganger som fiske, skogsprodukter, malmer og elektrometallurgisk industri. Utvidelser innenfor elektrometallurgisk industri er uhyre kostbare. Vi har neppe de fornødne kapitaltilganger innenlands, og må eventuelt pantsette oss til utlandet. Innenfor fiske og treforedling har vi allerede utnyttet det naturgrunnlag som står til vår rådighet.

Der foreligger derfor ikke noen ubegrensede ekspansjonsmuligheter, selv om vi nok kan fortsette å utvikle foredlingsgraden, slik som vi allerede lenge har gjort. Innenfor treforedling kan dette forresten møte vansker dersom ekspansjonen i Sverige og Finland fører til stans i eksporten av kubb til Norge. Det er derfor begrenset hvilke ytterligere vekstmål vi kan sette oss i vår eksport. Under enhver omstendighet blir nasjonalproduktet allerede nå fordoblet omtrent hvert tyvende år. Hvor mye hurtigere tror man det kan gjøres, og hvor viktig er det egentlig å øke tempoet enn ytterligere, hvis det allerede går så pass fort, og hvis prisen ellers skal bli så høy som her?

82. Hva med de spesielle vekstmuligheter i aluminiumsindustrien?

Disse har spilt en stor rolle i debatten, og det har vært operert med veldig produksjonstall som omfatter fire-fem svære nye fabrikker, og en årsproduksjon som skal opp i 700—800.000 tonn. Samtidig søker man å vise hvor katastrofalt det vil være om denne produksjon skal bli redusert.

Det avgjørende ved disse inntektstap er at de ikke angår den produksjon som allerede finner sted, men en som først vil begynne å inntreffe om noen år, etter at man er blitt enige om hvor fabrikkene skal ligge, og deretter har brukt noen år på å bygge dem. Det er derfor klart at dette er rent spekulative betraktninger. Det er ingen som har garanti for at slike anlegg vil være like rentable når de er ferdigbygget om fire-fem år, som man håper i dag. Produksjon og investeringer er alltid en usikker affære. Det er nok å henvise til våre nybygde sildoljefabrikker fra rett etter krigen, eller de svære skipskontraheringer som fortsatt seiler såvidt på lønnsomhetsgrensen.

Nettopp fordi aluminiumsindustrien i dag er så lovende, planlegges der veldig utvidelser også andre steder i verden, som i Ghana eller de franske prosjekter bygget på landets billige jordgass. Derfor har også fremtredende industrifolk som Monrad Aas i Elektrokjemisk og Aage Owe i Årdal og Sunndal Verk advart mot enkelte av utvidelsesplanene og tilrådd en reduksjon. Disse reduserte utvidelser vil der trolig bli avsetning for selv om vi står utenfor Fellesskapet, og selv om det for en tid kan gå utover bedriftenes overskudd.

Forøvrig skal det bare minnes om at departementsråd Karl Skjerdal i Industri-departementet har gått enda lenger enn dette. Han har uttalt til Bergens Tidende at de samlede utvidelsesplaner for aluminiumsindustrien fortsatt går sin gang, og at der intet er skjedd som har endret dem. Han uttalte også at spørsmålet om medlemskap i Fellesmarkedet eller ikke, neppe gjør noe særlig fra eller til, for de avgjørelser som skal tas med omsyn til Årdal og Sunndal Verk.

Endelig skal der bare pekes på et siste forhold:

Endel av de planlagte aluminiumsverk vil bli anlagt av utenlandsk kapital. Et viktig punkt ved slike utenlandsk eide selskap, er at hvis de er ledd i større enheter, kan prisene på deres råvarer og de eksporterte produkter fastsettes slik at der ikke

blir noe nevneverdig overskudd utover de rene produksjonsomkostninger. På denne måte kan der skje betydelige innhugg i det økonomiske utbytte for Norge. Et godt eksempel på dette er aluminiumsfabrikasjonen ved Nitriden i Odda.

Etableringsretten og det frie kapitalmarked vil medføre fritt spill for den slags «konsolideringer.» Norge blir langt mer av en økonomisk provins. I Danmark har man i løpet av det siste år vært vitne til en rekke salg av tildels betydelige danske bedrifter til utenlandske interesser. Hvis de 2—3 ekstra aluminiumsfabrikker som tenkes opprettet av utenlandsk kapital, blir selskaper av dette slag, vil fordelene ved dem også bli betydelig mindre enn vanligvis antydte. Å bruke trusselen om at slike anlegg eventuelt ikke vil bli etablert ifall Norge blir stående utenfor Fellesskapet, blir da mere enn tvilsomt, både fra et nasjonalt og fra et økonomisk synspunkt.

83. Vil det føre til svære tilbakeslag og stagnasjon om vi blir stående utenfor?

Nei, det er lite sannsynlig. For det første består halvparten av våre valutatilganger av skipsfartsinntekter, og disse blir ikke berørt av Fellesskapet i det hele tatt. For det annet består storparten av vår eksport av malmer, eller fiske- og treforedlingsprodukter som fastlandet har underskudd på og fortsatt må importere. Det vil derfor fortsatt foreligge et importbehov, og det vil bli større, jo bedre det går med Fellesskapet selv.

84. Hvor stor blir den tollforhøyelse vi må bære dersom vi blir stående utenfor?

Den er beregnet til ca. 150 mill. kroner pr. år. Men forhandlingene med USA peker allerede tydelig i retning av en nedsettelse på 20% i den ytre tollmur. Dette vil da få virkninger også for Norge. Hvis Sverige ikke kommer med, vil ytterligere 20% av forhøelsene falle bort, og der blir bare ca. 100 millioner kroner igjen. Engelsk medlemskap kan føre til nok en reduksjon i den ytre tollmur: Av omsyn til Kanada går England inn for at tollen på aluminium og treforedlingsprodukter, samt sink og bly skal oppheves helt!

Endelig skal vi huske på at også *medlemskap* vil føre til en rekke tollforhøyelser. Fellesskapets ytre tollmur vil gi øket toll på sukker, kaffe, tobakk og korn. Disse forhøyelser tar sikte på å tvinge importen over fra de billige områder av verdensmarkedet og i retning av franske landbruksprodukter eller varer fra de tidligere franske besiddelser. Den prisøkning vi må betale på denne basis er anslått til ca. 100 mill. kroner, og vil altså praktisk talt oppheve de ekstra fordeler som eksportindustrien ellers måtte få. Enten vi går med eller ikke, blir prisen for landet derfor omtrent den samme.

85. Men blir ikke eksportindustriens toll under enhver omstendighet et meget stort beløp, som det vil bli vanskelig å dekke?

Nei, ikke i denne sammenheng. En del av beløpet vil bli dekket gjennomprisstigning innen Fellesskapet selv. Resten kan dekkes enten av bedriftenes overskudd, eller gjennom en eller annen form for direkte eller indirekte tilskudd fra det offentlige.

86. Men vil bedriftene kunne klare en slik påkjenning? Går den ikke utover nettopp den avgjørende fortjenestemargin?

Det har vært operert med drastiske tall i denne retning. For Norsk Hydro alene har de beregnede tollforhøyelser vært anslått til 40 mill. kroner pr. år. Dette tall kan synes svært. Til gjengjeld skal det minnes om at Hydros overskudd før avskrivning siste år gikk opp i 180 mill. Utbytte ble utdelt med 20 mill. Selv med 40 mill. i tolløkninger, og 20 mill. i utbytte, ville Hydro hatt 120 mill. kroner til avskrivninger, og dermed til nye investeringer.

For Årdal og Sunndal Verk stiller noen av tallene seg slik: Hvis England går med i Fellesmarkedet, vil aluminiumstollen på England alene stige med ca. 10 mill. kroner pr. år etter de foreløpige satser. Dette kan synes mye. Men i den korte tiden Årdal og Sunndal Verk har vært drevet, har der vært investert for 820 mill. kroner. Av dette beløp er de 600 mill. kroner dekket gjennom eget overskudd. Dette viser at der er ganske mye å gå på, også innenfor bedriftene selv.

For aluminiumsindustrien er der også et par andre forhold man skal være oppmerksom på. For det første at den generelle tollreduksjon sannsynligvis vil senke tollene til 8%, og helt til null, hvis Englands forslag blir fulgt. For det annet at denne industrien vil få en betydelig toll også om man går *med* i Fellesskapet, idet tollforhøyelsen på råstoffet da vil utgjøre en belastning på 3—4% på sluttproduktet. For det tredje at tollforhøyelsen hvis vi blir stående utenfor, ikke opphever mer enn «langt på vei» fordelene gjennom vår billige elektriske kraft.

Man kan selvfølgelig godt forstå at bedriftene gjerne vil ha størst mulig overskudd til nyinvesteringer. Men bedriftsledelsen kan muligens bringes til å skjønne at for et selvstendig folk kan der være andre goder som teller vel så mye, som utbyggingen av akkurat deres egen sektor. Forøvrig kan vi som sagt også kompensere endel av bedriftenes ekstra påkjenninger over statsbudsjettet — dersom det anses ønskelig.

87. Er ikke eksporttilskudd forbudt i følge GATT-avtalen?

Jo, det er de. Men der er mange måter å omgå dette på. F. eks. gjennom at staten for godt frafaller sine utbytter, gjennom skattelettelser, nedskrivning av vår valuta, etc. — Dette siste ville riktignok kreve en del forhandlinger. Men det er jo dette vi har vår utenriksrepresentasjon til?

88. Hvor stor ville belastningen bli hvis staten skulle bære det hele?

Da måtte staten dekke toppen, 150 mill. kr. pr. år. Det er et meget lite beløp i denne sammenheng. Det er ca. 1/6 av vår årlige inntektsøking, eller 1/6 av våre nåværende subsidier. Det er mindre enn halvparten av det vi i dag betaler i *mellkesubsidier*.

Samtidig skal vi huske på at også om vi går *med* i Fellesskapet, vil dette medføre visse påkjenninger på staten. Den kommer da til å miste de tollinntekter som påhviler varer fra Fellesskapslandene. Siden importen er større enn eksporten, kan det godt tenkes at dette vil medføre en større påkjenning for statskassen om vi går med, enn om vi blir stående utenfor. I det siste tilfelle ville eksportstøtten øke med 150 mill. kr. Under den *første* forutsetning ville tollinntektene minke med et beløp som kanskje er atskilling større. Såvidt jeg har sett, har dette siste beløp ennå ikke vært regnet ut. — Hvorfor ikke? Statens nåværende årlige tollinntekter går opp i 4—500 mill. kroner.

89. Vil ikke de nødvendige eksporttilskudd øke dersom produksjonen og dermed eksporten stiger?

Jo, det er riktig. Men da vil også næringsgrunnlaget øke, og dermed også evnen til å bære eksportstøtten.

90. Hvis Norge blir stående utenfor, kan det ikke tenkes at Fellesskapets tollar overfor oss vil bli ytterligere øket?

Jo, det kan tenkes. Handelskrig er ikke noe ukjent fenomen, og Fellesskapet er langt sterkere enn oss, slik at det lett kan gjennomføre noe slikt. Men det er likevel lite sannsynlig.

For det første ville det gjøre et meget uheldig inntrykk på resten av verden, bl. a. på USA. For det annet ville det virke meget skadelig på forsvarssamarbeidet innen NATO, og kunne eventuelt drive Norge nærmere Sovjet. Denne sjansen vil USA og NATO-landene selvfølgelig ikke ta. — Tenk bare på hvor mange land verden over som tvertimot mottar direkte *understøttelse*. — For det tredje ville det være en dårlig forretning. Norge importerer nemlig atskillig mer fra det utvidete Fellesskap enn vi eksporterer tilbake.

91. Er den norske forhandlingsposisjon dårlig?

Nei, på ingen måte. Jevnt over importerer vi fra disse landene for 50–100% mer enn vi eksporterer til dem. Forskjellen blir utjevnet gjennom inntekter fra handelsflåten. Følgelig vil en tollpolitikk som ødelegger norsk eksport, også ødelegge vår evne til å importere. Følgelig vil det være slik at selv om det er mange innenfor Fellesskapet som nok kunne ønsket nye tollforhøyelser på norsk eksport om vi velger å bli stående utenfor, vil det alltid være mulig for oss å mobilisere nesten dobbelt så sterke krefter som er interessert i å selge til oss fortsatt, og derfor ønsker å beskytte vår kjøpekraft. Følgelig er situasjonen ikke så farlig som man tror. Og følgelig skulle vi endog ha ganske gode sjanser til å forhandle oss frem til toll-*lettelser* over lang sikt, dersom vi bare spilte våre kort godt. Og her kan vi spille på både vår økonomiske og vår strategiske stilling.

92. Vil Fellesskapet overhodet kunne beholde sin høye tollmur?

Nepe over lang sikt. — Tollmuren var først og fremst rettet mot England. Hvis England kommer med, faller mye av begrunnelsen bort. Den resterende tollmur vil da først og fremst ramme alle mulige allierte i striden med Sovjet: Utviklingslandene, USA, Japan, de engelske samveldelandene og Sør-Amerika. Det vil derfor bli et sterkt press i retning av å få senket den ytre tollmur. Det har dessuten også vært hevdet at den strider mot GATT-avtalens krav om at en tollunions fellestariff ikke må øke tollbeskyttelsen. I januar 1962 ble da også tollmuren som nevnt senket med 20% etter forhandlinger med USA. Sverige går inn for å få den senket med hele 50%. England går inn for null-toll på en rekke viktige eksportvarer, av omsyn til Kanadas stilling. — Blant dem som mener det blir umulig å opprettholde de høye tollmurene, hører Arbeiderbladets tidligere økonomiske medarbeider, Ole David Koht Nordbye. Han har stor erfaring fra internasjonalt økonomisk samarbeid.

93. Hvilke andre økonomiske interesser blir rammet dersom vi går med?

De interesser som blir rammet, er først og fremst alle de mindre produktive virksomheter her i landet. De ikke-økonomiske interesser som blir rammet gjennom dette, har vi allerede berørt. Her skal vi holde oss til de økonomiske konsekvenser.

I første omgang rammes de mindre lønnsomme deler av jordbruket, fiske og hjemmeindustrien, nemlig alle de deler som ikke vil kunne konkurrere på det felles-europeiske prisnivå som etter hvert vil bli innført, og tilpasset etter natur- og produksjonsforholdene i det sydlige Europa. Dessuten rammes eksporten til områder utenfor Fellesskapet, ettersom den økte tollmur vil lage stigende vansker for handelen her.

94. Hvor stor er eksporten til land utenfor Fellesskapet?

Den er mye større enn man tror. 35–40% av vår nåværende eksport går til land utenfor Fellesskapet. Og dette er omtrent samme andel som til de nåværende seks, – men Fellesskapets andel vil stige til 55–60% hvis også England og Danmark kommer med. Medlemskap i Fellesskapet vil da bety at vi begunstiger denne siste del av eksporten, mens vi til gjengjeld vil skade den nesten like store eksporten til de andre områdene.

Ved at Fellesskapet innfører høyere tollmurer utad, vil det minske importevnen i disse land og tvinge dem til represalier i form av tilsvarende tollforhøyelser. Dette vil da også gå utover deler av norsk eksport. F. eks. vil tollmurer mot brasiliansk kaffe til fordel for de tidligere franske områder i Afrika, med tiden medføre tilbakeslag for norsk klippfiskeeksport til Brasil. En hver omflytting av handelen i Fellesskapslandenes favør vil medføre tilsvarende tilbakeslag annet sted. 65% av fiskeeksporten går f. eks. til land utenfor det utvidete Fellesmarked. Det argument at produksjon og varehandel uten videre vil bli mer rasjonelt organisert ved at tollmurene innenfor Europa forsvinner, holder ikke. For den ytre tollmur vil virke i retning av mer urasjonelle ordninger overfor resten av verden. Også fra et rasjonelt økonomisk synspunkt foreligger der derfor ganske sterke betenkeligheter.

95. Kan eksport til oversjøiske land kompensere et eventuelt tilbakeslag i Europa?

Dette blir ofte hevdet av motstandere mot Fellesmarkedet. Men det må innrømmes at over kort sikt er det liten utsikt til noen slik kompensasjon. Til gjengjeld kan man hevde følgende: Med dyktige forhandlere og passende eksportordninger blir det ikke nødvendig med så store omlegninger i Europa som ofte påstått. Og dernest: Om utviklingslandene spiller liten rolle i den nærmeste fremtid, utgjør landene utenfor Fellesskapet likevel en ti ganger så stor gruppe som landene innenfor. Og om disse områdene utenfor til dels er sterkt tilbakeliggende for øyeblikket, vil de hurtig begynne å komme med. Følgelig er det rimelig å anta at over lang sikt vil de bli minst like viktige for oss som landene i Europa. Dette gjelder spesielt for et land som Norge, med sin sterke avhengighet av en livlig verdenshandel, på grunn av vår internasjonalt orienterte skipsfart. – Engelske skipsrederkretser har allerede uttrykt betenkeligheter overfor Fellesskapet, siden det vil redusere samhandelen med samveldelandene, og dermed også skipsfartens stilling.

96. Hvor stor rolle spiller hjemmeindustrien?

Også innenfor hjemmeindustrien er det en rekke sektorer som ikke vil bli nevneverdig truet av friere import fra Fellesskapet. Likevel har de mest utsatte sektorer omtrent tre ganger så mange arbeidere som den utpregete eksportindustri, nemlig 107.000 mot 36.000 i eksporten! Berøvet sin tollbeskyttelse vil alle disse sektorer bli truet både i sine fortjenestemuligheter, i evnen til å holde sysselsettingen oppe, og i de verdier som er investert i anleggene. Til gjengjeld vil prisene bli trykket nedover og varene bli noe billigere for kjøperne. På den annen side vil staten tape et liknende beløp gjennom tapet av de tollinntekter som tidligere kom fra denne sektor, samtidig som den må skaffe penger til å støtte de mest utsatte deler av industrien, eller for å ordne med nye arbeidsplasser. Slike krav er allerede fremsatt av disse industrigrener, og vil i første omgang redusere verdien av prisnedsettelsene.

97. Er ikke mange av hjemmeindustriene i ferd med å bli eksportindustrier?

Jo, eksporten er ti-doblet over de siste 10 år. Men her skal vi være oppmerksom på at i følge uttalelser fra hjemmeindustriens egne folk er det tvilsomt om denne eksport ennå kan sies å ha vært noe særlig regningsvarende! Den har vært mulig som en topp på hjemmeproduksjonen. Skulle denne bli alvorlig rammet, er det uvisst om det ville være noe økonomisk grunnlag igjen til å utvikle fortsatte fremstøt på eksportmarkedene, med de høye omkostninger dette vil medføre.

98. Hvor mange kan rammes gjennom jordbruk og fiske?

Etter folketellingen i 1950 var det fremdeles ca. 900.000 hjemmehørende under jordbruk og fiske, eller bortimot 27% av befolkningen. Store deler av denne befolkning vil bli rammet av den økonomiske rasjonalisering som Fellesskapet tar sikte på. Pressen har brakt melding om at planleggerne i Brussel tar sikte på å flytte flere millioner europeiske bønder til nye arbeidsplasser over de kommende 15 år. I Tyskland alene regner man med at ca. 1 million gårder må legges ned eller slåes sammen på grunn av den jordbruksavtale som nylig er inngått.

En slik overflytting vil gi økonomiske fordeler i det lange løp, og en god del av den vil komme under enhver omstendighet. Allerede nå legges det ned 4-5 småbruk pr. dag her i Norge.

Det betenkelige ved Fellesskapet er at omflyttingen vil bli gjort til et økonomisk *direktiv*, at tempoet blir forsert, enten de som rammes er innstilt på en slik omstilling eller ikke, og endelig at kontrollen over tempoet her i Norge ikke lenger skal ligge hos Stortinget, men i Brussel.

99. Hvordan blir inntektsnivået for de gjenværende bønder?

Også for den gjenværende del av bønderne vil det bli forandringer. Enkelte representanter for næringen har trøstet seg med at Romatraktaten tar sikte på å opprettholde næringens hittidige inntektsnivå. Men dette gjelder selvfølgelig bare for jordbruket som samlet gruppe og over hele Europa. Her vil inntektene gå opp på grunn av den ytre tollmur. Men samtidig vil prisene bli fastsatt på et gjennomsnittsnivå med utgangspunkt i det franske landbruk i dag.

Dette vil føre til stor nedgang for jordbruket her i Norge. Man har nevnt 30 øre nedgang pr. kilo for korn, og 10-15 øre for melk, etter hvert som subsidiene faller

bort. Under disse forhold vil det bli ulønnsomt å produsere korn selv i Oppland! – Også adgangen til å regulere produksjonen via kraftforavgiftene vil forsvinne. – Selv i land som Danmark og Holland er man engstelig for fruktimporten sydfra. – Fylkesagronom Dalaasen har anslått nedgangen i jordbruksinntektene i Norge til ca. 25%. Landbruksminister Wøhni har i et foredrag nevnt et nivå som svarer til det vi hadde for 20 år siden, og mener det vil bli total avfolkning i visse distrikter. Den form for ekstrastøtte Norge måtte få lov til å gi i en overgangstid, på grunn av de klimatiske forhold, vil anta karakteren av en slags sosialforsorg.

100. Hva med fiskerinæringen?

Der har vært gitt uttrykk for sterke betenkeligheter fra de aktive fiskere, som er engstelige for sin gamle fiskerigrense og for konkurransen med de kapitalsterke utenlandske trålselskap med opptil 100 båter. Til gjengjeld har representanter for fryseri-industrien gått sterkt inn for medlemskap. Mot disse igjen har fiskerieksperten Thy. Tande hevdet at det er urealistisk å regne med større økninger i eksporten av frossenfisk selv om vi blir med i Fellesskapet! – Vår nåværende fiske-eksport til disse områder er ellers basert på et oppfisket kvantum av ca. 2 mill. tonn rundfisk. Det vil neppe være lønnsomt for Fellesskapet å søke å dekke dette kvantum gjennom utvidet egetfiske, og spesielt ikke hvis Norge blir stående utenfor og insisterer på en tolvmilsgrense. De tollforhøyelser som kommer på tale hvis vi bli stående utenfor, kan dekkes gjennom en avgift på 0,5–1 øre pr. kilo, regnet etter vår samlede fangst. Hvis Norge går med i Fellesskapet, kan dette ramme både kystens småbrukerbasis, de hjemlige fiskefelt og fisket utenfor kysten, siden utlendingene da kan få fri ilandføringsrett.

101. Hvor mye vil det koste å skaffe de nye arbeidsplasser?

Det er umulig å si noe sikkert om hvor stor omstilling som må til. Jordbruk og fiske beskjeftiger i dag ca. 350.000 hovedpersoner. Hvis vi i tillegg tar med de ca. 100.000 i de mest utsatte deler av hjemmeindustrien, får vi 450.000 i alt, som kan bli mer eller mindre berørt. Regner vi med f. eks. 20.000 i økt arbeidsløshet på grunn av omstillingsvanskene og det endrete syn på fullbeskjeftigelsen, og at disse 20.000 skal understøttes med 500 kr. pr. måned i gjennomsnitt, blir det 120 millioner kroner pr. år. – Dette er da et av de tall som muligens taler til fordel for heller å stå utenfor.

102. Kan ikke disse folk skaffes beskjeftigelse i eksportindustrien?

Vi har ingen garantier for at dette alltid vil være mulig. Og dessuten vil det bli meget kostbart. Erfaringsmessig kreves det mye større kapitalinnsats for å skape beskjeftigelse for én mann innen eksportindustrien enn innenfor hjemmeindustrien. Man regner med at inkludert de nødvendige kraftverk kreves det ca. 500.000 kroner i investeringer pr. mann innenfor elektrometallurgisk industri, som f. eks. aluminiumsindustrien. Hvis vi da regner med at omstillingen i forbindelse med Fellesskapet gjør det nødvendig å skaffe noe så beskjedent som 20.000 nye arbeidsplasser for folk fra det forlatte jordbruk, fiske og den ruinerte del av hjemmeindustrien, vil dette kreve en investering på ca. 10 milliarder kroner. Dette er et beløp bortimot verdien av vår samlede handelsflåte i dag. Det er klart at dette er investeringer som ikke lett kan skaffes innenlands, ja, kanskje vanskelig nok i det hele tatt innenfor den nærmeste framtid.

103. Hvordan vil det gå med rekrutteringen av sjøfolk til handelsflåten?

Handelsflåten er i dag en langt mer mekanisert og valutaskapende industrigren enn selv den elektro-metallurgiske industri. Denne handelsflåte bemannes med ca. 50.000 nordmenn – i stor utstrekning rekruttert fra vår forholdsvis fåtallige kystbefolkning. Hvis næringslivet i Norge omlegges slik at de mer utsatte småbruk og kombinasjonsbruk forsvinner, og befolkningen flyttes over til bedre lønnete arbeidsplasser på nye industristeder, er det slett ikke sikkert at rekrutteringsgrunnlaget for vår handelsflåte vil være det samme som før. I så fall blir dette nok en sidevirkning, og en som kan få uoverskuelige følger, også rent økonomisk.

104. Står dette argument i strid med den påstand at Fellesskapet kan føre til arbeidsløshet?

Ja, delvis. Bare én av disse to virkninger kan inntreffe. Skipsfarten vil rammes bare hvis arbeidsløsheten blir et korttidsfenomen, mens den fulle sysselsetting på stabile arbeidsplasser blir et langtidsfenomen. Det er derfor først over lang sikt at virkningene eventuelt vil melde seg for handelsflåten. Selv da vil den trolig alltid kunne skaffe seg folk i de dårlige tider, men *da* har den til gjengjeld ikke så stort behov for nye sjøfolk! De største behov vil foreligge i de beste tider. Hvis handelsflåten ikke kan regne med en stabil tilgang på folk også under gode tider, vil dens vekst bli hindret, eller også vil den gradvis bli mindre norsk.

105. Vil motstanderne av Fellesskapet holde deler av det norske folk tilbake i ulønnsomme eller spesielt utsatte yrker?

Nei, også vi regner med at utviklingen uunngåelig vil gå i retning bort fra sjøen og de fattige kombinasjonsbruk og mot godt lønnete stillinger i industri og i byene. Men vi synes at tempoet i denne utvikling skal bli bestemt av det enkelte menneske selv. Vi er imot at familier og enkeltpersoner skal bli tvunget bort fra gamle grender, yrker og boplasser på grunn av et økonomisk påtrykk som dirigeres fra en gruppe økonomiske eksperter i Brussel. – Vårt liv og arbeid kan romme mye annet enn bare de rent økonomiske verdier.

106. Hva med faren for arbeidsløshet og redusert langtidsvekst?

Disse forhold har allerede vært diskutert i forbindelse med arbeiderbevegelsens stilling. Det vil være klart at dersom de fordelingsprisipper som ligger til grunn for Fellesskapet, lett vil kunne føre til avsetningskriser og arbeidsløshet over lang sikt, vil denne faktor komme til å bety langt mer enn de økonomiske fordeler Fellesmarkedet kunne by oss i den første fase. Dette blir derfor et av de viktigste spørsmål fra et økonomisk synspunkt. Men som allerede antydnet, blir det også et av de vanskeligste og mest usikre.

Et noenlunde holdepunkt har vi likevel i dette: Dersom vi for øyeblikket betrakter 2-3% arbeidsløshet som toppen av det vi vil godta, mens Fellesskapslandene eventuelt vil strekke seg til 5-6%, kan dette lett utgjøre en forskjell i sysselsetting på 20.-30.000 mann her i Norge. Regnet etter arbeidsytelser på 15.000 kr. pr. år, vil dette medføre et årlig tap i nasjonalinntekt på 3-400 millioner kroner.

107. Kan Norge føre en selvstendig konjunkturpolitikk dersom vi går med i Fellesskapet?

Nei, det blir umulig. Vi kommer til å miste kontrollen over kapitalbevegelser og utenrikshandel. I paragraf 103 av Romatraktaten blir det dessuten uttrykkelig slått fast at de konjunkturpolitiske tiltak må være enstemmige. Dette vil virke som en effektiv brems på alle radikale forslag i en slik situasjon. Et eneste nei er nok til å hindre de nødvendige tiltak. Hvis det på denne bakgrunn skulle inntreffe alvorlige tilbakeslag, ville vi med ett slag oppdage hvor mye et medlemskap i Fellesmarkedet begrenser vår politiske handlefrihet.

Rent økonomisk sett vil dette føre til sterkt øket arbeidsløshet under en slik krise. Også nasjonalproduktet vil da synke betydelig, og det kan dreie seg om en størrelsesorden som lett kan gå opp imot f. eks. en halv milliard kroner pr. år.

108. Er det rasjonelt å omlegge norsk jordbruk for øyeblikket?

Rent økonomisk stiller saken seg slik: De mest utsatte deler av norsk jordbruk og kystfiske er ulønnsomme. Det ville blitt et bedre utbytte i fremtiden om man tok seg annet arbeid, og plantet til visse deler av områdene med skog. Men dette forutsetter at vi regner med noenlunde stabile forhold i fremtiden. Denne antakelse er urealistisk. For øyeblikket er det overskudd på matvarer i verden i forhold til kjøpekraften, og denne utvikling vil sannsynligvis fortsette enda noen tid. Men forholdene kan endre seg hurtig. Jordens befolkning vokser med rasende fart. Snart vil det bli umulig å la menneskene i Asia sulte, mens det er overskudd andre steder. Fordelt noenlunde etter behov, er der allerede i dag et stort underskudd på mat. Kanskje må vi hurtig gå til en omlegging tilbake til den tidligere sterke utnyttelse av alle tilgjengelige områder? Og i så fall vil den planlagte skogbruksomstilling i dag være urasjonell.

109. Vil medlemskap kunne influere på norsk selvforsyning under krig?

Ja, det kan vanskelig unngåes. Hvis medlemskap i Fellesmarkedet skal ha noe innhold i det hele tatt, så ligger det i eliminering av de ulønnsomme enheter. Hvor grensen vil bli trukket, vet vi ennå ingen ting om. Men avviklingen av våre perifere jordbruksenheter vil utvilsomt bli sterkt fremskyndet. Dette er rasjonelt fra et økonomisk synspunkt i dag, men det kan bli katastrofalt før vi vet ordet av det. Både i nødsårene omkring 1814 og under de to siste verdenskriger fikk vi føle på kroppen hva det vil si å stå svakt når det gjelder sjølberging. Siden krigstruslene på ingen måte er eliminert i våre dager, må vi veie fordelene ved en jordbruksstruktur som virker økonomisk tilfredsstillende under fredelige perioder, mot en som virker økonomisk tilfredsstillende også under krig. Selv om fredsperiodene stort sett varer mye lenger enn krigsperiodene, kan vi ikke se bort fra at den fine, lille skummende toppen av velstand under 20 års noenlunde fred likevel betyr mindre enn den ekstra forsterkning av det nakne utkomme som et subsidiert jordbruk kan komme til å bety under fem-seks års isolasjon under krig.

Dette argument blir for øvrig ytterligere forsterket gjennom de betraktninger vi allerede har gjort gjeldende angående jordens befolkningsutvikling over de neste par generasjoner, og de konsekvenser dette vil få for jordbrukets stilling.

110. Men vil der overhodet bli noen sjanse til å overleve om det kommer en ny krig?

Nei, det kan betviles. – Men en ansvarlig regjering bør kanskje likevel regne med muligheten?

111. Hva blir det samlede bildet fra et økonomisk synspunkt?

Folk vil bli drevet over fra hardt betrente og delvis subsidierte yrker over i mer lønnsomme, men dette vil kreve store omstillingsomkostninger og svære langtids-investeringer, uten at vi alltid kan være sikre på hvor god avsetning de nye bedrifter vil ha i det lange løp. Fra forbrukernes synspunkt vil en del av prisene bli presset høyere opp på grunn av den hevede ytre tollmur, mens andre vil bli senket fordi prisnivået på enkelte varer innenfor Fellesskapet kommer til å ligge lavere enn i Norge i dag. Der hvor prisene blir senket, vil en god del av sekningen oppstå ved at staten taper sine nåværende tollinntekter, som da må erstattes på annen måte. En annen del av prissenkningen vil skje på bekostning av tidligere hjemmeindustrier, som så blir ruinert – eller på bekostning av bønderne. Til gjengjeld vil det utvikle seg en del nye eksportindustrier som også vil gi økete skattefundamenter, og som vil oppnå økete inntekter på det europeiske marked siden tollene vil falle bort. Men til gjengjeld for dette igjen vil de eksportindustrier som opererer på verdensmarkedet for øvrig, oppleve tilbakeslag, og vil muligens kreve en viss kompensasjon. Staten vil spare svære beløp av de nåværende subsidier til jordbruk og fiske, men må ut med uoverskuelige beløp på sosial understøttelsesbasis, eller til kostbare omstruktureringer av vårt næringsliv.

112. Hvordan går det hvis vi ikke blir med?

Da vil mange av disse ting inntreffe likevel, men over mye lengre tidsrom. De eksportindustrier som arbeider på Europa vil gå glipp av store fortjenestemuligheter, men tilbakeslaget vil ikke være katastrofalt i forhold til de nåværende priser, ettersom en god del av tollforhøyelsene vil måtte bæres gjennom prisstigning innenfor Fellesskapet. Den del av tollstigningen som må bæres av Norge, vil langt på vei kompenseres gjennom gunstigere stilling for de eksportindustrier som arbeider på verdensmarkedet for øvrig, eller gjennom lavere importpriser på mat. De rene inntektstap vil kunne dekkes over statsbudsjettet, uten at omkostningene ved dette overstiger de forverringer i budsjettet som vil inntreffe dersom tollinntektene fra Fellesskapet ble borte i fall Norge hadde valgt å gå *med* i dette Fellesskap, med tillegg av de omstillingsomkostninger som man også måtte gjøre regning med i dette tilfelle.

Som det vil sees, er hele bildet så innviklet og uoverskuelig og med en så utpreget tendens i retning av at virkningene opphever hverandre innenfor den større sammenheng, at det neppe kan anføres noen avgjørende grunner fra det rent økonomiske området. Om man skal gå for eller mot Fellesskapet, må avgjøres ut fra andre argumenter. Dette har da også vært avgjørende for de land som allerede er kommet med, og bør være det også for Norge.

113. Hva sier sosialøkonomene?

16 av 19 universitetslærere i sosialøkonomi har advart mot forhastet søknad om medlemskap. De har også pekt på en rekke spørsmål som ennå ikke er tilfredsstillende utredet.

114. Er det noen grunn til å høre på hva de sier?

Det er opp til hver enkelt. Men sist sosialøkonomene som nesten samlet gruppe advarte politikerne, var under paripolitikken i 1920-årene. Den ble likevel gjennomført, og ledet som kjent til en svær og langvarig krise, med konkurser, bankkrakk og store tap for landet. Endog «Farmand» har tidligere pleiet å fremheve at sosialøkonomene den gang hadde rett, – selv om det nå er en god stund siden bladet har funnet det oppportunt å luften dette oppmuntrende synspunkt.

115. Har vi noen midler til å avveie viktigheten av de andre interesser i forhold til de rent økonomiske?

Nei, det er vanskelig å peke på noen slike midler. Den vekt som tillegges de forskjellige interesser, er noe folk føler eller ikke føler, alt etter hva slags personlighet man er utrustet med, hvilke ting man selv setter pris på, og hvor mye fantasi man er utrustet med.

Derimot kan det godt tenkes at blindheten for enkelte av de ikke-økonomiske interesser kan være et forbigående fenomen, som skyldes at situasjonen er slik at de ikke blir opplevet som viktige interesser akkurat i øyeblikket. I så fall kan bevisstheten om dem eventuelt vekkes ved å søke å fremstille dem så tydelig som mulig ved hjelp av jevne og alminnelige påminnelser: Henvisninger til det felles arbeidsmarked gjør lite inntrykk i dag. Men da det ble foreslått å innføre 20 spaniere til et steinbrudd i Nord-Norge vakte det et ramaskrik på selve stedet!

116. Kan der tenkes forskyvninger mellom disse interesser i fremtiden?

Ja, meget sterke, og mange av dem vil ha fremgått av teksten ovenfor. Her skal bare nevnes et punkt av felles interesse.

Fordoblingen av nasjonalinntekten hvert tyvende år vil øke pengerikligheten og følgelig redusere verdien av alle de ting som kan kjøpes for penger. Dette fremgår av den velkjente sosialøkonomiske lov om forholdet mellom tilbud og etterspørsel. Denne tendens vil også bli forsterket ad en annen vei: Mens det vil bli stadig mere penger i verden, er det noe annet det samtidig vil bli stadig mindre av. Dette er en rekke goder av det slag som vi populært pleier si «Ikke kan kjøpes for penger», og som ble diskutert under avdeling III ovenfor. – Alle disse er «gammeldagse» goder som menneskene har hatt forholdsvis rikelig tilgang på over de siste 100 år, men som nå hurtig er i ferd med å tæres bort på grunn av den veldige befolkningsvekst i våre dager og den enda hurtigere utvikling av innviklede, og til dels uoverskuelige systemdannelser på det politiske og økonomiske området. Siden disse goder blir stadig mere sjeldne, vil de derfor også bli stadig mere ettertraktelsesverdige, og på dette punkt forholde seg stikk motsatt de rent økonomiske verdier.

Resultatet er at selv om det i øyeblikket kan synes en god forretning å bytte visse ikke-økonomiske verdier ut med visse rent økonomiske, er det meget usannsynlig at man vil se likedan på dette bytteforhold om f. eks. en generasjon eller to. Mens pengeverdiene vil synke mot null, vil en rekke andre verdier stige mot uendelig. – Det er et meget tydelig uttrykk for denne mekanisme når et enkelt, uerstattelig bilde av Rembrandt for noen uker siden ble solgt for 16 millioner kroner i New York. – Vår frihet og selvstendighet og råderett over eget land er nettopp noe slikt uerstattelig. Og det er dette vi nå er parat til å bytte bort for pengegoder som våre etterkommere vil få overflod på og kanskje bare forakte!

VI. Hvilke standpunkter bør vi samles om?

117. Først tid til omtanke.

Begrunnelse: Der er fremdeles så mange uavklarete spørsmål at det ville være uansvarlig å stille seg i køen allerede i vår. Disse uavklarete spørsmål omfatter: Utviklingen i Frankrike, jordbrukspolitikken faktiske utforming, Englands medlemskap, og spørsmålet om Sverige vil bli assosiert eller ikke.

Dessuten bør folket få tid til å overlegge med seg selv hva det ønsker. – Tankegangen at Adenauer eller de Gaulle tenker for oss, er ennå ikke helt godtatt her i Norge.

118. Folkeavstemning før søknad.

Begrunnelse: Alt annet er spillfekteri. For det første vil allerede en søknad være sterkt forpliktende. For det annet har vi presset fra regjeringens løfte til de andre EFTA medlemmer av 31/7 1961. For det tredje vil rekken av forbigående overgangsordninger svekke folkets inntrykk av de konsekvenser vi utsetter oss for over lang sikt. For det fjerde blir det vanskelig for Stortinget eller folket å forkaste et forslag etter så pass langt fremskredne forhandlinger.

119. En fjerdedel nei-stemmer bør gi vetorett.

Begrunnelse: Siden dette er et grunnlovsspørsmål, må der kreves et helt ubestridelig flertall i folket for en forandring. I utkastene til den nye paragraf 93 har der vært nevnt en rekke forskjellige flertallskrav for Stortingets vedkommende: 2/3, 3/4, 4/5 eller 5/6. I Danmark har man valgt 5/6. Selv ved en folkeavstemning bør det kreves minst 3/4.

120. Assosiering er maksimum. Og denne assosiering bør være av rent økonomisk natur, og fortrinnsvis innskrenket til en tollunion med passende overgangsordninger.

Begrunnelse: Norges beskjedne folketall, vår språklige isolerthet, og vår svake økonomi sett i europeisk målestokk, alt dette tilsier den største forsiktighet.

121. Oppsigelig avtale.

Begrunnelse: Alt annet ville være en utrolig lettsindighet overfor våre etterkomere. Hvis medlemskap i Fellesmarkedet er noe historisk uunngåelig, vil det alltid foreligge muligheter for å komme med for godt på et senere tidspunkt. Men der bør også foreligge tydelige muligheter for å komme ut igjen, i fall det hele skulle vise seg å være et feiltak. Også Sverige stiller som betingelse at avtalen skal være oppsigelig.

122. Ikke lenger enn Sverige.

Begrunnelse: Sverige har gjennom sin lange historie vist seg utmerket i stand til å ivareta sine økonomiske og nasjonale interesser. Derfor kan vi trygt holde oss tilbake, om Sverige gjør det. Velger vi en annen vei enn Sverige, splitter vi Norden for godt. Sammen med Sverige vil vi få en utmerket forhandlingsposisjon, også om vi blir stående utenfor.

123. En eventuell forhandlingsdelegasjon må omfatte også prinsippfaste skeptikere, som f. eks. Erik Braadland.

Begrunnelse: Så mye vil avhenge av forhandlerne at det blir av den ytterste viktighet at vi ikke blir prisgitt en ensidig gruppe av tilhengere, når det gjelder selve forhandlingene, de resultater man tar sikte på, og den fremstilling som blir gitt for folket.

124. Nasjonalisering av bankvesen og de viktigste nøkkelindustrier, før vi søker om medlemskap.

Begrunnelse: Med fritt kapitalmarked vil det være stor fare for at utenlandske interesser kjøper opp våre norske kredittinstitusjoner eller storselskap, på samme vis som disse selv i de senere år har ekspandert sterkt på de mindre norske enheters bekostning. Gjennom en slik utvikling kunne utenlandske interesser få altfor stort herredømme i Norge. For å unngå dette bør eiendomsretten til våre nasjonale nøkkelposisjoner gå over til staten.

Beslektete synspunkt har flere ganger vært fremme her i Norge, ikke minst i forbindelse med forslaget om statsoppnevnte styremedlemmer i våre forretningsbanker. Den gang strandet det delvis på den praktiske innvending at staten ikke alltid rådet over nok forretningskyndig personell til å kunne fylle disse stillinger på en effektiv måte. Det det dreier seg om i denne forbindelse er noe helt annet: Staten må overta eiendomsretten for å sikre at denne ikke skal kunne gå ut av landet. Begrunnelsen er altså rent nasjonal. Spørsmålet om den daglige ledelse er derimot noe helt annet. En nasjonalisering av f. eks. 60% av aksjekapitalen behøver ikke føre til inngrep i den nåværende ledelse i det hele tatt. Erfaringene fra Norsk Hydro hvor staten nå har ca. 50%, viser at et slikt eiendomsforhold ikke behøver å innfluere mer på den rent forretningsmessige ledelse enn man måtte finne praktisk til en hver tid.

De institusjoner det her dreier seg om, er først og fremst våre tre største forretningsbanker, samt bedrifter som Borregård, Union, Spigerverket, og noen få andre.

Også våre kraftkilder må nasjonaliseres. Foreløpig er det bare ca. 1/4 av dem som er utbygget.

125. Kan nasjonalisering ordnes etter at vi er kommet med i Fellesskapet?

Det vil bli vanskelig. Alle slike forhold må derfor ordnes i god tid, og helt avgjort før vi eventuelt søker om medlemskap. Det er riktig nok at der er en god del nasjonaliserte bedrifter og banker innenfor Fellesskapet, men disse enheter ble overtatt før Fellesskapet var opprettet. Under det nåværende Fellesskap vil det være vanskelig å gjennomføre liknende tiltak, ettersom den raskt voksende kartellisering på internasjonal basis vil gjøre det stadig vanskeligere med rent nasjonale inngrep. – Lofotposten har gjengitt inntrykk av samtaler med ledende kretser i Oslo. Inntrykket er at det vil være vanskelig å gjøre noen endringer i konsesjonslover eller nasjonalisering etter at vi er kommet med i Fellesskapet.

VII. Noen supplerende spørsmål

126. Er Fellesskapet bare et økonomisk anliggende?

Dette spørsmål har allerede vært stilt, og er blitt besvart med et Nei. – For det første er de økonomiske spørsmål ikke noe som ligger utenfor politikken, men midt i kjernen av den. For det annet er målet om den rent politiske samling kommet klart til uttrykk i Bonn-erklæringen av 18/7 1961, hvor de seks regjeringer omtaler seg selv som en gruppe «som er bestemt på å utvikle sitt politiske samarbeid med sikte på Europas samling», og derfor har besluttet

«Å gi sin kommisjon i oppdrag å forelegge dem forslag om tiltak med sikte på snarest mulig å sette dem i stand til å gi samlingen av deres folk en statuttmessig karakter».

Liknende synspunkt har vært fremhevet av ledende talsmenn for Fellesskapet, som Spaak, Wellenstein i Kull- og Stålunionen, og av den politiske komité, som har presisert at tilknytning forutsetter at man godtar de politiske mål. Den tyske forbundskansler, Konrad Adenauer, avga en erklæring i Forbundsdagen 17. januar i år:

«Vi ønsker – og vi er alle enige om det – at det dannes en europeisk union. Økonomisk integrasjon er bare en forutsetning for at man oppnår det endelige mål, som er av politisk karakter.»

127. Hva sier de historiske erfaringer om tollunioner?

I 1834 ble det inngått en slik union mellom en rekke av de tyske småstater. Unionen førte til sterk økonomisk ekspansjon for hovedlandet Prøyssen, mens småstatene ble liggende etter.

Allerede 36 år senere fulgte opprettelsen av det tyske keiserrike under Prøyssens ledelse, og småstatenes politiske selvstendighet var forbi for godt. – Den kjente amerikanske sosialøkonom, Jacob Viner, har fremhevet dette som en alminnelig utviklingstendens innenfor slike tollunioner.

128. Hvor mange norske særkrav er foreslått?

Det er vanskelig å si noe nøyaktig tall, men de forskjellige uttalelser vrirmler av forbehold. Bøndene vil ha minstepriser på import av hagebruksprodukter, kontroll

med eiendomsretten til jord og skog, fortsettelse av sine gamle markedsorganisasjoner og rett for staten til å opprettholde landbrukets inntektsnivå ved hjelp av tilskudd. – Fiskerne krever at fisket innenfor fiskerigrensen skal forbeholdes norske fiskere, at all fisk som føres i land, skal selges via de norske fiskesalslag, og ser det som en ufravikelig forutsetning at den nåværende ordning av førstehåndsomsetningen blir opprettholdt. – Frihandelsutvalget vil ha forbehold når det gjelder kapitalmarkedet og etableringsretten. Sjefen for Norges Bank har dessuten fremhevet behovet for skjerpet trustkontroll. LO vil ha kontroll med kapitalstrømmene til og fra landet. Landsorganisasjonen går også inn for at de forskjellige lands regjeringer skal erklære full sysselsetting som et hovedmål for sin økonomiske politikk – og derigjennom endre grunnlaget for hele Romatraktaten! – Ingen av gruppene har stilt noe særkrav om kontroll med den samlede innvandring, på grunn av Norges lave folketall. Men her kan det nevnes at et slikt forbehold er tatt av Luxembourg, og burde taes også av Norge, og dessuten i atskillig klarere form.

129. Hvor stor er sjansen for å få kravene godtatt?

De fleste tidligere medlemsland har bare fått innrømmet noen få særordninger hver. Det gjelder slike spørsmål som angår koloniene, Vest-Tysklands forhold til Øst-Tyskland, det franske avgiftssystem, samt en del importordninger for bananer og ubrent kaffe! For ikke å gi opphav til stadig nye krav fra de enkelte medlemsland, og dermed gjennomhulle hele systemet, vil Fellesskapet sikkert søke å holde antallet særordninger nede på et minimum. Spesielt vil det bli vanskelig å oppnå kompliserende særordninger innenfor sektorer hvor man har nådd frem til enighet først etter langvarige og vanskelige tautrekkinger mellom de opprinnelige medlemsland. – Dette gjelder da først og fremst jordbrukspolitikken.

Enigheten om denne siste sektor har også øket selvfølelsen, og dermed redusert viljen til å gi nykommerne ekstra fordeler. Det synes derfor meget lite sannsynlig at Norge skulle klare å få godtatt de 8–10 særordninger som kreves, og som tildels vil gjennomhulle noen av de viktigste prinsipper i Romatraktaten!

130. Kan vi få varige særordninger?

De fleste av de særordninger som nå finnes, tar sikte på en kortvarig overgangstid. Etter at denne er utløpt, vil en forlengelse være avhengig av Kommisjonens vedtak. De norske interesser som skal sikres, tilsier imidlertid varige særordninger. Hvis forverring i betingelsene for norsk fiske eller jordbruk er betenkelige i dag, er de trolig betenkelige etter 1970 også.

Sjansen for å få godtatt et større antall slike varige særordninger er likevel meget små. Det belgiske industriforbund er en av de grupper som har insistert sterkt på at det må innrømmes bare meget kortvarige særordninger, i tråd med utviklingen mot et politisk forenet Europa. Generalsekretær Wellenstein ved Kull og Stålundionen har uttalt at permanente særordninger står i strid med hele idéen bak Fellesskapet.

131. Er en søknad forpliktende?

Kanskje ikke formelt. Men i realiteten vil den binde oss. I tillegg til de praktisk-politiske argumenter vi før har levert, skal også gis noen underbyggende sitater.

En søknad innebærer at man bekjenner seg til Romatraktatens hovedprinsipper. Den danske utenriksminister Krag valgte denne form i Brussel 26. oktober 1961:

«Vi ønsker at medvirke fullt ud i Fællesskabet og accepterer helt ud og uden forbehold Fællesskabets målsætninger, således som de er udtrykt i Romatraktatens art. 2 og 3.»

Og Ministerrådet uttalte i forbindelse med den samme søknad at «det følger at man forbeholdsløst anerkjenner traktatens forskrifter og mål.» Samtidig oppsummerte den danske handelsminister sitt inntrykk dithen at Danmark ikke ville klare å endre et komma i Romatraktaten!

På en slik bakgrunn vil det bli vanskelig å trekke seg tilbake etter at man selv har sendt inn en søknad om medlemskap. Dette bør alle være klar over før de går inn for «forhandlinger».

132. Er spørsmålet om søknad for innviklet for en folkeavstemning?

En slik innvending forutsetter at man mener det finnes mennesker som er i stand til å avgjøre dette spørsmål på en rent saklig og upersonlig måte, i kraft av sin overlegne innsikt. Men dette er en total misforståelse. Det er riktig nok at man trenger en god del innsikt for å kunne gjøre seg opp en begrunnet mening i saken. Men slik innsikt kan formidles gjennom en opplysningskampanje, og valg møtene før en folkeavstemning vil være utmerket egnet.

Under en hver omstendighet kan spørsmålet ikke avgjøres gjennom innsikt alene. Spørsmålet om man vil alliere seg med det nåværende Tyskland og Frankrike eller ikke, eller om hvor mye selvstendighet man er parat til å oppgi, er først og fremst spørsmål om politiske grunnprinsipper og forkjærligheter. På slike punkt er det folkets suverene rett, selv å avgjøre hva det foretrekker.

133. Står vi mye svakere ved en assosiering enn ved fullt medlemskap?

Dette blir ofte hevdet. Og det er riktig for så vidt som den assosierte partner ikke blir med i de sentrale instanser og derfor må tilpasse seg til økonomiske avgjørelser som han selv har hatt liten innflytelse på. Man kan også bli rammet av avgifter på viktige eksportartikler.

Til gjengjeld for den reduserte innflytelse på disse felt vil man som assosiert beholde mer av selvstendigheten forøvrig. Og dette er tross alt noe langt viktigere og mer verdifullt enn de enkelte økonomiske detaljer. – Men det er viktig at de politiske forbehold blir gjort helt klare allerede fra starten. For det kan også tenkes assosieringsordninger som bare er en forberedelse til det fulle medlemskap.

134. Hvordan virker striden i Norge på vår forhandlingsposisjon?

Arbeiderpartiavisen «Fremtiden» har fremhevet at aktivistene for medlemskap skader vår forhandlingsposisjon. Det kan skje ved at man gir inntrykk av at Norge står på tå for å komme med, at vi frykter for å bli ruinert om vi står utenfor, og at det overhodet ikke foreligger noen betenkeligheter! Denne linje er derfor meget farlig.

Motstanden mot medlemskap er derimot egnet til å styrke de eventuelle norske forhandlere i deres bestrebelser på å sikre de nødvendige særordninger, og også til å skape et gunstig klima for innrømmelser på grunn av den sterke folkeopinion i Norge.

Vi skal også være oppmerksom på at sterk norsk motstand kan få en viss innflytelse på Sverige, Sveits og kanskje endog på Englands holdning: Vi bidrar til å øke de felles betenkeligheter, og styrke troen på at vi kan bli stående utenfor sammen.

135. Hvor sannsynlig er det at England blir med?

— For England er samveldehandelen fortsatt langt viktigere enn handelen med de seks. Resultatet av landbruksforhandlingene viser at det er helt usannsynlig at de seks vil tillate at Samveldelandenes landbrukseksport slipper tollfritt inn i Fellesskapet. Fellesskapets matvarepriser kommer dermed til å ligge ca. 20% over prisene på verdensmarkedet. Under disse omstendigheter vil engelske frikvoter fra Samveldelandene kunne sikre de engelske industriarbeidere leveomkostninger som ligger 20% under Kontinentets, og dermed gi den engelske industri et betydelig forsprang. Følgelig er det lite sannsynlig at Fellesskapet vil tillate en slik ordning også, og derved blir der vansker med Samveldelandene.

Innenfor Fellesskapet har det også ellers meldt seg sterk skepsis overfor tanken om full assosiering av alle samveldelandene, siden enkelte av disse er kommet langt utover kolonistadiet i sin økonomiske utvikling. I fall det blir tale om diskriminering mot de tidligere engelske områder i Afrika til fordel for de tidligere franske, kan det lett tenkes at et land som Ghana vil forlate Samveldet. Det har også vært antydning at Frankrike går inn for en ordning som vil holde England utenfor den indre krets av de opprinnelige seks. — Alt slikt kan lage store vansker. Hverken USA eller England tar medlemskap for gitt. — Den engelske viseutenriksminister Heath har uttalt at det er fullstendig feil å tro at England vil med for enhver pris.

136. Hvordan er utsiktene for Sverige?

Sverige ble voldsomt skuffet over Englands kuvending i retning av Fellesskapet. Etter dette har det vært en viss svingning mot en eurpeisk løsning. Men Sverige står fremdeles fast på sin nøytralitetslinje, og insisterer på en oppsigelig avtale. Både fra Sverige og fra Fellesskapets side er det gitt uttrykk for at man regner med at det kan bli vanskelig å få gjennom en tilfredsstillende ordning. — Overfor Eire har det f. eks. vært nevnt som en innvending i Brussel at landet ikke er med i NATO! Den amerikanske viseutenriksminister, George Ball, har også gitt uttrykk for at det ikke vil komme på tale å assosiere nøytrale stater til Fellesskapet!

Sverige regner imidlertid med at det eventuelt kan klare seg godt også utenfor Fellesskapet. Et fast standpunkt fra Norges side kan øke viljen til en slik ordning, og derved på ny gjøre det mulig å drøfte et nordisk alternativ. En slik ordning vil også gi sterkere forhandlingsposisjon overfor Fellesskapet senere. Muligens for å svekke utsiktene til noe slikt, har det fra norsk presse og norske politikeres side vært drevet en meget ensidig fremstilling av Sveriges holdninger, f. eks. i spørsmålet om svensk kvelstoffproduksjon. Sveriges egen fremstilling av denne sak virker atskillig mer rimelig enn man får inntrykk av gjennom de norske Stortings- og pressekommentarer.

137. Hvis vi blir stående utenfor fullt medlemskap, hvilke nasjoner vil vi da bli stående sammen med i Europa?

Med Finland, Sverige, Sveits, Østerrike og Jugoslavia. Det er en fin gruppe av folk som opp gjennom århundredene har vist seg i stand til å klare seg bedre enn de fleste.

138. Har vi erfaringer fra folk i liknende stilling som Norge?

Kanada har i etterkrigstiden stått i et noenlunde liknende forhold til USA, som Norge vil få til Fellesskapet om vi blir medlem. Resultatet er at landet stort sett er blitt tildelt rollen som råvareprodusent. Kanada hadde i 1959 nesten en million arbeidsløse. Storparten av industrien eies av USA.

139. Hvordan vil det gå med alkoholpolitikken?

Det er vanskelig å si. Men et par momenter kan nevnes allerede nå. For det første vil det bli uråd å opprettholde høyere avgifter på importert brennevin enn på norsk. Dette vil mange finne er en stor fordel, men det bør neppe tillegges noen større betydning. For det annet blir det et hovedprisipp innenfor Fellesskapet at avgiftssystemet skal harmoniseres, slik at det blir mest mulig like avgifter innenfor hele området, og noenlunde like priser. Dette er ikke noe uforanderlig prinsipp, men det står fast som en alminnelig målsetting. I praksis vil det sannsynligvis føre til at det norske avgiftssystem nærmer seg det franske, mer enn det franske til det norske. For det tredje vil det være andre sterke krefter som driver i samme retning. Det er først og fremst fjernelsen av tollgrensene, som sannsynligvis vil gjennomhulle våre nåværende Vinmonopol-priser ved å øke mulighetene for hjemkjøp av langt billigere brennevin fra utenlandsreiser, etc., og uten den tollkontroll vi har i dag. Under disse forhold vil Vinmonopolet bli drevet i retning av å tilpasse seg til prisnivået ute.

140. Er det noen religiøse synspunkt på spørsmålet?

Ingen av større interesse. Det nåværende Fellesskap er nesten rent katolsk. Også Tyskland er overveiende katolsk etter at det protestantiske Øst-Tyskland ble skilt ut. Men dette spørsmål bør likevel ikke gjøres til noe viktig punkt i debatten. Det ville skade både religionen og politikken om de to områder blandes altfor mye sammen. – Et punkt av litt mer verdslig interesse er at den katolske kirke også er umåtelig rik, og med ikke liten innflytelse også i næringslivet på Kontinentet.

141. Finnes det noen kvinnesaksaspekter?

Ja, Frankrike har fått knesatt sin lovgivning om lik lønn for kvinner og for menn. Men spørsmålet spiller liten rolle for oss her i Norge, siden vi allerede på forhånd har godtatt prinsippet. – På den annen side skal man være merksam på at kvinnens rettslige stilling stort sett er atskillig bedre i Norden enn lenger syd. En eventuell harmonisering av *denne* del av lovgivningen ville neppe være til fordel for kvinnenes interesser i Norge.

Også når det gjelder befolkningspolitikk kan det katolske syn på fødselskontroll virke i retning av et tilbakeskritt. Men det synes rimelig å anta at også den katolske holdning etter hvert vil tilpasse seg til den protestantiske under presset fra verdens voldsomme befolkningsøkning i den nærmeste fremtid.

142. Hvem har vært de drivende krefter i opplysnings- og motstandsbevegelsen mot Fellesmarkedet her hjemme?

Senterpartiet med stortingsmann, tidligere ambassadør Erik Braadland i spissen, sosialøkonomene ledet av professor Frisch og dosent Leif Johansen, Sosialistisk

Folkeparti under ledelse av stortingsmann Finn Gustavsen, helsedirektør Karl Evang, fiskeridirektør Klaus Sunnanå, kringkastingsjef Kaare Fostervold, redaktøren av «Dagbladet», Helge Seip.

143. Vet vi noe om folkeopinionen?

Svært lite. Men i begynnelsen av november 1961 ble det gjort en Gallup-undersøkelse som viste at kunnskapen om Fellesmarkedet var svært mangelfull, at omtrent halvparten av folket ennå ikke hadde gjort seg opp en mening, og at av dem som hadde en mening, var ca. 1/3 imot.

Dette var før opplysningskampanjene ennå var begynt å gjøre noen særlig virkning. – Resultatet av undersøkelsen kom ytterst dårlig frem gjennom vår presse.

Undersøkelsen er likevel meget viktig, ettersom den viser at blant dem som har en mening, er det nok motstand til å hindre en grunnlovsendring. – Der mangler atskillig på den enighet som statsministeren har stillet som en betingelse!

144. Hvem har vært de drivende kreftene for tilslutning?

Utenriksminister Halvard Lange, handelsminister Arne Skaug, og industriminister Kjell Holler, jevnt understøttet av den mann som eventuelt vil bli stående med det endelige ansvar overfor historien: Formannen for Det Norske Arbeiderparti, statsminister Einar Gerhardsen – samt det samlede private næringsliv, pluss blant bøndene brukseier Aall på Ulefoss.

145. Hvilke grupper har glimret mest oppsiktsvekkende ved sine standpunkt eller mangel på standpunkt?

— Den truede hjemmeindustri, landsmålsfolkene, de fastlønnete tillitsmenn innenfor arbeiderbevegelsen, det protestantiske kristenfolk, Riksmålsbevegelsen, og avholdsfolket. De har alle forbauset ved sin enestående evne til før i tiden å sile mygg, mens de nå er gått over til å sluke kameler.

146. Finnes der utenlandske innflytelser i norsk storindustri?

Ja, store deler av norsk storindustri, og da ikke minst den elektrometallurgiske industri er anlagt for utenlandsk kapital og til dels fortsatt eid av utlandet, selv om deler av ledelsen er norsk. Utlandets innflytelse i norsk næringsliv er i det hele tatt meget stor. Utenlandsk eid er alle de store oljeselskaper. Der er sterke utenlandske interesser i fettindustrien, den elektriske industri og i deler av treforedling. Endelig er det utenlandske interesser som står bak de store industristeder på Vestlandet: Høyanger, Odda, Sauda, Ålvik, Titania, som har store utvidelsesplaner i Jøssingfjord, Falconbridge i Kristiansand, samt en vesentlig del av Norsk Hydro, selv om staten her nå har bortimot 50%. – Det var først etter at tyskerne tapte den annen verdenskrig at de store tyske interesser ble overtatt av Norge.

På denne basis bør uttalelser fra representanter for den elektrometallurgiske industri sees på med en viss nøkternhet, spesielt i spørsmål som angår verdien av vår selvstendighet. På den annen side skal vi være klar over at Norge er et mye mindre, fattigere og mer avhengig land enn vi tror. Men dette kan likevel ikke være noe argument for å gjøre oss enda mer avhengig enn vi allerede er.

147. Hvem har foretatt de mest forbløffende kuendinger?

Her er noen av eksemplene: Frihandelsutvalgets formann, *Knut Getz Wold*, går nå inn for Fellesskapet, men har tidligere karakterisert den såkalte Hallstein-rapporten som bygget på ren stormaktsfilosofi!

Landsorganisasjonens formann, *Konrad Nordahl*, uttalte i Stortinget så sent som 5. juni i fjor om Romatraktaten:

«Dette er jo ikke bare en avtale. Det er faktisk en økonomisk og sosial integrasjon. Den går altså mye, mye videre enn NATO-avtalen.... Hvis vi tar de land som vi kaller for de seks, vet vi at de fleste av disse land er konservative.....»

Den kjente industrimann og venstrepolitiker, *Joakim Ihlen*, uttalte under drøftelsene om nordisk tollunion:

«Når det hevdes at nordisk fellesmarked og nordisk tollunion kan og vil bli gjennomført uten politiske konsekvenser, vil jeg derfor karakterisere dette som et selvbedrag og et folkebedrag overfor det norske folk.»

Men når det gjelder det nye Fellesmarkedet i dag, har Ihlen vært forbløffende taus.

Sjefsdirektør, *Erik Brofoss*, i Norges Bank uttalte i 1958:

«Allerede av den grunn at seksmaktsunionen bygger på organer av overnasjonal karakter, vil det av politiske grunner være lite tenkelig at Norge vil kunne slutte seg til en slik union..... Riktignok gikk ca. 44% av Norges eksport i 1956 til de kontinentale EPU-land, men det dreier seg stort sett om eksport av varer som seksmaktsområdet land i de fleste tilfelle må innføre.... Det gjelder således treforedlingsproduktene og varer fra den elektrometallurgiske industri.»

Den kjente industrimann og høyrepolitiker, *Bernt Ingvaldsen*, uttalte i mars 1960:

«Hvis man har villet etablere ny virksomhet, ny industri i et land, har det alltid skjedd under beskyttelse av toll.... Det vil ganske kort si at sysselsettingen i bedriftene vil bli stillet overfor omstillingsproblemer. Hvis man hadde uttrykt det på den måten, tror jeg noen og enhver hadde sett litt mer realistisk på tingene, og ikke så nonchalant som Regjeringen har vært....»

Slik snakket de den gang. Men siden er de blitt tause, eller er gått inn for Fellesmarkedet for full musikk.

148. Hvordan har behandlingen vært i pressen?

Ytterst ensidig i de større aviser. Storparten av pressen har lagt stor vekt på å bringe frem stoff til fordel for Fellesskapet, men har gjort lite for å få frem betenkelighetene. Til å begynne med var det vanskelig å få inn kritisk stoff i det hele tatt, men dette har endret seg under presset fra publikum. Men det er fremdeles nesten umulig å få storparten av avisene til å behandle motstandernes innlegg som vanlige debattinnlegg. Helsedirektør Evangs brosjyre ble nesten utelukkende nyttet som et grunnlag for latterliggjørelse på grunnlag av en løserevet setning, istedet for å bli gjenstand for saklig drøftelse.

Annonser mot Fellesskapet har fått passere i de aller fleste aviser, bortsett fra regjeringens hovedorgan i Oslo, samt Bergens Arbeiderblad. Aftenposten har tatt noen få utvalgte annonser i form av bokannonser. Bergens Tidende har strakt seg en god del lenger. – Resten av pressen har vært åpen.

149. Hva har vært det mest opprørende av alt i denne sak?

Å være vitne til hvorledes mange av stortingsmennene, som jo skulle vært folkets ledere, er helt uten tillit til folket, søker å avgjøre sakene over hodet på menigmann, gir en ensidig, mangelfull og ofte misvisende fremstilling av spørsmålene, og ikke en gang unnsøker seg for å appellere direkte til det enkleste brødnid hos sine velgere i denne store og skjebnessvangre sak, istedet for å tilskynde til besindighet og følelse for folkets fremtid.

150. Hvordan blir forholdet til Grunnloven?

I en verden som forandrer seg så hurtig som vår egen, kan forholdet til en grunnlov aldri bli helt avgjørende. På den annen side er det opprørende å se hvor langt regjeringen og enkelte jurister er gått i sin likegyldighet overfor Grunnlovens ånd og bokstav.

Det er en overveiende politisk vurdering professorene Andenæs og Castberg gir uttrykk for, når de synes å mene at medlemskap i Fellesmarkedet ikke kommer i strid med Grunnlovens paragraf 1. For alle oss andre som er uenige med Andenæs og Castberg i synet på De seks, og i deres syn på de politiske prinsipper som kommer til uttrykk gjennom Romatraktaten, vil et medlemskap fortone seg som klart i strid med Grunnlovens krav om norsk frihet og selvstendighet.

Helt utvilsomt kommer medlemskap i Fellesmarkedet til å etablere en ordening i strid med Grunnlovens maktfordelingsparagrafer, – ved å innrømme organene i Brussel rett til å fatte vedtak som får lovs virkning her i Norge, ved å innrømme dette på en slik måte at det lett kan medføre endringer også av grunnlovskarakter, og ved å innskrenke Høyesteretts kompetanse til å etterprøve alle slike endringer.

Den foreslåtte, nye paragraf 93 i Grunnloven endrer ikke disse forhold. For denne nye paragrafen er utformet med sikte på langt mindre omfattende suverenitetsoppgivelser enn dem som melder seg i forbindelse med Fellesmarkedet. Bl. a. tar forslaget sikte på suverenitetsoppgivelser «på et saklig begrenset område». – Men de vage og vidtgående muligheter som åpner seg gjennom Romatraktatens formuleringer, går langt utover dette. Det er derfor ytterst tvilsomt om selv den nye paragraf 93 vil åpne hjemmel for noe norsk medlemskap. Følgelig vil det også være tvilsomt om der er et forsvarlig grunnlag for en *søknad* om et slikt medlemskap.

Alle slike betenkeligheter blir ytterligere forsterket gjennom de brudd som Fellesmarkedets styringsprinsipper betyr på hele den folkestyre-praksis som har utviklet seg i Norge over de siste 100 år.

Sett på denne bakgrunn fremtrer regjeringens behandling av denne side av saken til det ytterste betenkelig og nonchalant. Den tilfeldighet man har fått inntrykk av i dette uhyre vidtrekkende spørsmål, gir et dårlig varsel for ivaretakelsen av vesentlige, nasjonale interesser i de forhandlinger som eventuelt vil bli innledet.

REGISTER

- Adenauer 8, 43
alkoholpolitikk 47
aluminium 30
arbeiderbevegelse 20, 26
arbeidsløyse 22, 37
assosiering 41, 45
avpolitisering 15
Blokkpolitikk 8
Brofoss 49
de Gaulle 12
demokrati 6, 14, 26
EFTA-erklæring 3
ekspertstyre 14
eksporten 30, 34 36
eksportsubsidier 32
England 9, 46
Felles arbeidsmarked 17, 21, 40
Finland 10
fiskeriene 35, 36
folkeavstemning 41, 45,48
folkemening 48
forbehold 4, 5
forhandlingsposisjon 33, 45
fortjenestemargin 32
Frankrike 12, 20
fredspolitikk 6, 7
full sysselsetting 22
Gerhardsen 3, 48
Handelsflåten 37
hast? 4, 41
hjemmeindustrien 35
Ideologisk 21
innviklet? 4, 45
internasjonalisme 7
isolasjon 5
Israel 11
Italia 22
Jordbruket 35, 38
Kanada 47
karteller 23
kommisjonen 13, 14
kommunisme 7
konjunkturpolitikk 38
kvinnesak 47
Langtidsvekst 22
lønninger 21
Militært? 5, 8
ministerrådet 13, 14
Nasjonalisering 23, 42
NATO 6, 9
Nordahl 49
Norden 9, 42, 46
Norge 5, 6, 12, 13 ,14, 26, 41
norsk kultur 3, 5, 16, 17
næringsorganisasjoner 20
nøytralitet 9, 13 46
Oppsigelig? 15, 42
Planøkonomi 23
politisk? 12, 13 43
Portugal 12
pressen 49
prisstigning 29
proteksjonisme 5
Religiøst 47
rentepolitikk 25
rettsstaten 12
Romatraktaten 13, 45, 49
Saksbehandlingen 3
selvstendighet 13, 15
sjølberging 38
sjåvinisme 5, 7, 18
skattepolitikk 25
små nasjoner 5, 14
solidarisk lønnspolitikk 25
sosialisme 6, 9 24
sosialpolitikk 25
sosialøkonomer 39
Sovjet 7
Spania 12
språket 18
stagnasjon 31
stormarkeder 28
Stortinget 3, 4, 50
styrke fremskrittet 6
suverenitet 13, 43
Sverige 42, 46
sørordninger 43
søknad 4, 41, 44
Tollforhøyelser 31
tollunion 43, 49
Tyskland 8, 12, 20, 21
Umoralsk? 6
uniformering 16
utlandets press 3, 48
utviklingslandene 9, 11, 34
Veto 13
Ytre tollmur 33
Økonomiske verdier 19,40
økonomisk vekst 29

Av samme forfatter
er tidligere utkommet:

Nietzsche's Will to power - Philosophy. Oslo 1947.

Den frosne freden. Innfall og utfall mot den kalde krig.
Grundt Tanum. 1952.

Nazismen i Tyskland. En analyse av dens forutsetninger.
627 s. John Griegs Forlag. 1955.

To studier i sort og hvitt: Martin Andersen Nexø, og Nazis-
mens menneskeoppfatning. John Griegs Forlag. 1956.

Hamsun og Hoel. To studier i kontakt. John Griegs Forlag.
1957.

Kr. 2.00